

Markku Riipi

OUTOJA KUULOKUVIA

Äänikerronnan ja -ilmaisun mahdollisuudet radio-ohjelmassa

OUTOJA KUULOKUVIA

Äänikerronnan ja -ilmaisun mahdollisuudet radio-ohjelmassa.

Markku Riipi
Opinnäytetyö
Syyslukukausi 2010
Viestinnän koulutusohjelma
Oulun seudun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun seudun ammattikorkeakoulu
Viestinnän koulutusohjelma, Äänisuunnittelun suuntautumisvaihtoehto, aikuiskoulutus

Tekijä: Markku Riipi

Opinnäytetyön nimi: Outoja kuulokuvia – kuinka arkipäiväistä tavallisten ihmisten epätavallisia tarinoita

Työn ohjaaja: Janne Vahtola

Työn valmistuslukukausi ja -vuosi: Syksy 2010

Sivumäärä: 43 + 13 liitesivua

Tarkastelen tässä työssä sitä, kuinka me ihmiset tulkitsemme ja tunnistamme erilaisia ääniä, miten me niihin reagoimme ja kuinka näitä reaktioita hyödyntää radio-ohjelman äänikerronnassa ja -ilmaisussa. Tutkin asiaa kahden teososan työni kautta - radiodokumentti Kappalemäärä ja radiofeature Raiskaus 3500 €. Ohjelmat, jotka esittelen työni aluksi, käsittelevät tavallisten ihmisten epätavallisia tarinoita.

Työn tavoitteena on tuoda esille seuraavat asiat: millä käytännön keinoilla radio-ohjelman äänikerronnassa ja -ilmaisussa saamme kuulijan reagoimaan halutulla tavalla? miksi kuulija reagoi niin ja mitkä ovat kahden radio-ohjelman, radiodokumentin ja radiofeaturen, keskeisimmät eroavaisuudet?

Tutkimusmenetelminä olen käyttänyt työtä varten tehtyjä haastatteluja sekä äänikuvaharjoituksia, suomalaisten radiodokumentaristien kirjoittamia kirjoja, aiemmin vastaavanlaisista aiheista tehtyjä ammattikorkeakoulujen opinnäytetöitä, sekä omia kokemuksia, joita on tullut esiin ko. ohjelmien tekoprosessien aikana.

Tutkimukseni keskeisempiä tuloksia ovat kuulijan suuri merkitys radio-ohjelmassa – kuinka hän tulkitsee ja tunnistaa ääniä, radiodokumentin ja -featuren keskeisimmät eroavaisuudet sekä äänikerronnan ja -ilmaisun haasteellisuus radio-ohjelmassa tai ääniteoksessa.

Johtopäätöksenä voin todeta, että kuulijoiden reagoiminen tiettyihin ääniin, äänimaailmoihin tietyllä tavalla vaatii äänisuunnittelun näkökulmasta aluksi sitä, että reagoinko itse niihin samalla tavalla - varsinkaan kun en pysty käyttämään visuaalisia keinoja hyväkseni. Jatkossa tulisi keskittyä enemmän kuuloon ja kuulemiseen, äänien tulkintaan ja tunnistamiseen sekä siihen, kuinka haluttu lopputulos saadaan teknisesti aikaan.

Asiasanat: radiodokumentti, radiofeature, tulkinta, tunnistaminen, assosiaatio, havainto

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences

Degree Programme in communication, Option of Sound Design, adult education

Author: Markku Riipi

Title of thesis: Hearing something weird – Feasibility of Voice Narration and Expression in Radio Programme

Supervisor: Janne Vahtola

Term and year when the thesis was submitted: Autumn 2010

Number of pages: 43+13 appendices

This thesis examines how we, as humans interpret and identify different kinds of sounds, how we react to them and how these reactions take advantage of the voice narration and expression.

In a radio programme two of the artworks are studied through the

- radio document "Kappalemäärä" and radio feature "Raiskaus 3500€". Programs, which will present my work at first, deal with ordinary people in unusual stories.

The aim is to highlight the following points: What are the practical ways of voice narration and expression in a radio programmes to we get the listener to react in a desired way, why the audience reacted in a certain way and what are the the main differences between two radio programs; radio documentary and radiofeature.

The methods used for this work were carried out by interviews and sound imaging exercises, a Finnish radio documentarist's written books, similar previously made and polytechnics, theses, and personal experiences being raised in question in these programs during the award process.

The main results of this thesis are in radio program – how a listener interprets and recognizes voices, the main differences between radio documentary and radio feature, the challenge of voice narration and expression in a radio program or similar audio work.

As a conclusion, It can be said that the audience's reaction to certain sounds, sound worlds in a certain way, in the perspective of sound designing require first that I react to them in the same way myself - especially when unable to use visual means to as a help. In the future, I would focus more on hearing and hearing voices than interpretation and identification, and how the desired result can be technically achieved

Keywords: radio documentaries, radio feature, interpretation, identification, association, perception

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	KAHDEN RADIO-OHJELMAN ESITTELYT JA NIIDEN ERILAISET TEKOPROSESSIT	8
3	KUINKA ÄÄNIEN TULKINTA TAPAHTUU IHMISILLÄ?	12
	3.1 Aistiärsykkeet	15
	3.2 Havainto	15
	3.3 Assosiaatio	16
	3.4 Tulkinta ja tunnistaminen	19
4	ÄÄNIKERRONNAN JA -ILMAISUN KEINOT RADIO-OHJELMASSA	22
	4.1 Radiodokumentti vs. radiofeature – mikä erottaa ne toisistaan?	23
	4.2 Äänikerronta ohjelman tunnelman luojana – mikä herättää mielenkiinnon?	25
	4.3 Kuulijan ja tekijän vuorovaikutus – käykö ohjelman tarkoitus selville?	28
5	TEORIASTA KÄYTÄNTÖÖN - ÄÄNIKERRONNAN JA -ILMAISUN UHAT JA MAHDOLLISUUDET RADIO-OHJELMASSA	33
	5.1 Musiikki ohjelmassa	33
	5.2 Tilat, siirtymät ja ääniperspektiivi	34
	5.3 Desibeli ja taajuus – tärkeät äänen fysikaaliset suureet sekä niiden hyödyntäminen äänikerronnassa	37
6	YHTEENVETO JA POHDINTAA	40
7	LÄHTEET	42
8	LIITTEET	

JOHDANTO

Olen opintojeni aikana alkanut kiinnostua entistä enemmän siitä, kuinka me ihmiset reagoimme erilaisiin ääniin, mikä saa meidät ärsyyntymään, mikä aiheuttaa mielihyvää, mikä ahdistusta, mikä mielenkiintoa. Olen myös todennut, että ilman kuvaelementtiä äänikerronta on erittäin haastavaa ja äänisuunnittelun kannalta on erityisen tärkeää tietää, miten ihmiset reagoivat erilaisiin ääniin ja miten haluamme heidän reagoivan. Nyt käsillä olevassa opinnäytetyössäni tutkin sitä, että miten arkipäiväistä radio-ohjelman kautta, äänikerronnan- ja ilmaisun avulla, asioita jotka kuulijalle ovat outoja, ahdistavia, kaikkinsa kuitenkin vahvoja tunteita herättäviä. Tutkimukseni aihe liittyy läheisesti siihen, että kuinka äänikerronnan keinoin, ilman kuvaelementtiä, tuon esille sen, että päähenkilö tekee hänelle arkista työtä, jota meistä kaikista ei kuitenkaan ole tekemään. Vastakohtana edellä mainitulle haluan tuoda esille myös sen, kuinka äänikerronnan- ja ilmaisun avulla lähestyn aihetta, joka taas ei ole, eikä saakaan olla päähenkilölle arkipäiväistä. Käytän tutkimuksessa hyväksi omia kokemuksiani, radiodokumenttityötäni Kappalemäärä joka kertoo obduktiopreparaattori Kai Ontrosen työstä, sekä Johanna Ventolan radiofeaturea Raiskaus 3500 €.

Tutkimusaiheittani ovat omissa opinnäytetöissään käsitelleet myös: Ida-Maria Hytönen ”Radiofeaturen rakenteellinen ruumiinavaus” Metropolia-ammattikorkeakoulussa Helsingissä 2010 sekä Suvi Kainulainen ”Reissuradio tekee hanttihommia Lontoossa: Äänikerronnan merkitys radiodokumentissa” Diakonia-ammattikorkeakoulussa Turussa 2010.

Ida-Maria Hytönen lähestyy aihetta radiofeature- ohjelmatyypin näkökulmasta ja pyrkii työssään selvittämään, mitä radiofeature on ja mitkä ovat sen keskeisimmät pääpiirteet ja yleisimmät tekotavat. Suvi Kainulainen on lähestynyt aihetta äänikerronnan merkityksestä radiodokumentissa.

Itse lähestyn aihetta hyvin pitkälle samoista lähtökohdista kuin Suvi Kainulainen ja Ida-Maria Hytönen, mutta käyn työssäni läpi myös ihmisten erilaisia tapoja tulkita ja tunnistaa ääntä, sekä tuon esille äänikerronnan ja -ilmaisun käytännön keinoja radio-ohjelmissa saavuttaakseni kuulijassa tiettyjä tunnetiloja. Pohdin asiaa myös radiodokumentin ja -featuren ohjelmasisällöllisestä, sen toteuttamisen - myös teknisen sellaisen – näkökulmasta. Selvitän kahden erilaisen ohjelmatyypin, radiodokumentin ja radiofeaturen, eroavaisuuksia teososan töitteni kautta tullessiin havaintoihin. Yhteistä omassani, Suvi Kainulaisen sekä Ida-Maria Hytösen tutkimuksissa on kuitenkin se kuinka äänin kertoo tiettyjä asioita sekä tarinoita radion suomin keinoin. Asioita, jotka olisivat helpompia kertoa kuvaelementin kanssa. Tutkittaessa aihetta tästä näkökulmasta on huomioitava myös kuulijan suuri merkitys radio-ohjelman luomisprosessiin. Kuinka kuulija mieltää erilaiset äänet,

tulkitsi erilaisia ääniä, ja kuinka halutaan hänen reagoivan äänikerronnallisiin ratkaisuihin? Kuinka saan kuulijan houkutelua ohjelman rakenteen avulla kuuntelemaan ja mielenkiintonsa säilymään ohjelman alusta loppuun?

Aineistokseni olen valinnut teosani kaksi radio-ohjelmaa. Radiodokumenttityötäni Kappalemäärä, joka kertoo obduktiopreparaattori Kai Ontrosen työstä, sekä Johanna Ventolan radiofeaturea Raiskaus 3500 €. Olen toiminut molemmissa töissä äänisuunnittelijana, äänittäjänä, äänileikkajana, sekä Kappalemäärä-dokumentissa myös käsikirjoittajana.

Analysoidessani työtäni käyn aineistoani läpi seuraavalla tavalla: Löytääkö kuulija työni niin sanottuun punaiseen langan itse ohjelmasta kuin myös äänikerronnassa? Onnistunko aineistoni avulla saamaan kuulijan reagoimaan niin, kuin itse suunnitteluvaiheessa olen ajatellut hänen reagoivan? Analyysitapani perustuu tekijän ja kuulijan näkökulmaan sekä haastatteluun, jonka tein tutkimukseen osallistuneille kuunteluhetken jälkeen.

2. KAHDEN RADIO-OHJELMAN ESITTELYT JA NIIDEN ERILAISET TEKOPROSESSIT

Tässä luvussa, sekä koko opinnäytetyöni alkusysäykseksi käyn läpi teososani, kahden hiukan erilaisen radio-ohjelman tekoprosessia. Toinen ohjelmista on *radiodokumentti* ja toinen taas *radiofeature*. Käyn luvussa 4.1. läpi radiodokumentin ja radiofeaturen eroavaisuuksia tarkemmin, mutta lyhyesti sanottuna näiden kahden ohjelmatyypin ero on seuraavanlainen: Dokumentti perustuu kerrottavaan asiaan, autenttisiin henkilöihin ja äänimaailmihin, kun taas radiofeaturen perustana on ko. ohjelman tekstilähtöisyys ja sen ympärille rakennettu äänimaailma. Yhtä näille molemmille ohjelmatyypeille on se, että ne perustuvat faktaan.

Kappalemäärä-dokumentissa roolini oli hiukan erilainen kuin Johanna Ventolan Raiskaus 3500 € -radiofeaturessa. Kappalemäärä-dokumentissa nimittäin tein kaiken itse ilman ulkopuolisia henkilöitä, kun taas Raiskaus 3500 € -radiofeaturessa toimin äänisuunnittelijana ja -leikkaajana.

Käyn ensin läpi Kappalemäärä-dokumenttia, sillä kyseisen ohjelman kautta pyrin tuomaan esille radiodokumentin tekoprosessia.

Kappalemäärä-dokumentti kertoo obduktiopreparaattori Kai Ontrosen työstä. Kappalemäärä-dokumentti oli minulle neitseellinen kokemus radiodokumenttityöstä ja sen aloittamiseen sain kimmokkeen sekä arvokkaita vinkkejä Oamkin radiodokumentin luennoilta, joita piti Yleisradion Dokumenttiryhmä-toimituksen tuottajaa Hannu Karisto. Kappalemäärä-dokumentissa otin taustoista, faktoista selvää itse päähenkilöltä sekä internetin avustuksella. Tämän jälkeen aloin pohtia koko ohjelman tärkeintä kysymystä – mistä ohjelma kertoo?

Punaisena lankana minulla oli ajatus, että ohjelman pääväittämän tulee olla seuraava: vaikka Ontrosen tekeekin työtä, jota meistä kaikista ei ole tekemään, on se kuitenkin vain työtä - varsinkin hänelle itselleen. Esittelin miellekarttani päähenkilölle sekä faktat että taustatiedot ruumiinavaustyöstä. Korjattavaa löytyi. Dokumentin tekoprosessin aikana vasta minullekin selvisi, että patologilla ja obduktiopreparaattorilla on eroa kuin yöllä ja päivällä. Lyhyesti sanottuna obduktiopreparaattori on se henkilö, joka tekee valmistavat työt ennen ruumiinavausprosessia sekä avustaa itse ruumiinavaustyössä ja tekee tiivistä yhteistyötä oikeuslääkärin kanssa – ja jolla ei ole mitään tekemistä patologin työn kanssa. Päätimme yhdessä päähenkilön kanssa, että tämä selkeä väärinkäsitys ilman muuta korjataan. Päätimme myös, että teemme sen haastattelun yhteydessä, jolloin

päähenkilö itse kertoo ja korjaa tämän epäkohdan, jolloin myös kuulijalle tämä asia, selkeä fakta, korjautuu. Itse leikkausvaiheessa päätin sijoittaa tämän haastatteluosuuden ohjelman puoliväliin, keskivaiheille, käänteen tekevänä elementtinä. Kohtaan, josta tuli Kariston ja Leppäsen mainitsema point of no return – eli se, että ohjelmalla ei ole enää paluuta alkuun, vaan on mentävä eteenpäin (Karisto & Leppänen 1997, 61).

Kappalemäärä-dokumentin äänityssuunnitelmassani oli ensimmäisenä ohjelmassa kaikki haastatteluosuudet edellä mainitsemani miellekartan avustuksella. Itse äänitykset aloitin kesäkuussa 2009 ja niitä jatkettiin aina elokuun 2009 puoliväliin saakka. Koko prosessin ajan äänityksissä käytin samaa kalustoa: Sound Devices 744T -tallenninta, Neumann RMS-911 -stereomikrofonia tilojen äänittämiseen sekä Sennheiserin EW-100 ja AKG:n PT ja PR-81 sarjoihin kuuluvia langattomia nappimikkejä haastatteluihin sekä päähenkilölle itse työn ääniä tallentaessani. Äänitykset Kappalemäärä-dokumentissa sujuivat ongelmitta ja aikataulun mukaisesti. Tulien vaiheeseen ”kaiken uudelleen arviointi” (ks. Karisto & Leppänen 1997, 54–55). Kuuntelin materiaalin huolella läpi. Se oli paljon aikaa vievää työtä, mutta myös hyvin palkitsevaa. Ohjelman muoto alkoi löytyä jo materiaalien kuunteluna aikana ja oli ilo huomata, että koko ohjelman premissi löytyi myös materiaaleista. Olin onnistunut taltioimaan niin haastattelut, tilanneäänet sekä itse tilat varsin mainiosti tekemäni äänityssuunnitelman mukaisesti. Oli siis aika viedä materiaali leikkauspöydälle.

Leikkasin dokumentin Pro Tools -ohjelmalla. Leikkausvaihe oli myös aikaa vievää, mutta hyvin mielenkiintoista. Pystyin kokeilemaan ohjelmaan erilaisia sisällöllisiä ratkaisuja, kunnes lopullinen muoto alkoi hahmottua. Tein dokumentista kaikkinsa viisi eri versiota, joista tämä viides oli viimeisin versio ja joka valmistui 19.12.2009. Se oli kestoaltaan 29 minuuttia 58 sekuntia. Yleisradion Dokumenttiryhmä-toimituksen tuottajan ja radiodokumentti-luentojen pitäjän Hannu Kariston pyynnöstä tiivistin ohjelman alle puolen tuntiin ja otin yhteyttä Radio Suomen tuottajan Jorma Honkaseen saadakseni ohjelman kanavalle. Honkanen vastasi positiiviseen sävyyn viestiini, mutta toistaiseksi ohjelma jäi heillä vielä pöydälle.

Toinen teososani työ, Johanna Ventolan ohjaama Raiskaus 3500 € -radiofeature kertoo vaihtopilaaksi Kanadaan lähteneestä työstä, joka joutuu siellä raiskatuksi. Tapahtuneen jälkeen hän alkaa perää oikeuksiaan niin Suomessa kuin Kanadassakin ja törmää koko ajan byrokratian ratkaisiin - ongelmiin, jossa ihminen itsessään ei ole minkään arvoinen. Apua ei tunnu saavan mistään.

Tekoprosessi käynnistyi seuraavasti: Koulun sähköpostiin tuli viestiä tästä Ventolan radiodokumentti-ideasta ajankohtana jolloin projektiopinnot taas käynnistyivät. Johanna etsi äänisuunnittelijaa työhönsä. Luin aiheesta lyhyen esittelyn ja kiinnostuin siitä oitis. Otin yhteyttä Ventolaan ja siitä rattaat lähtivät pyörimään. Tekoprosessi oli mielenkiintoinen myös siksi, että ohjelmaa teimme niin Oulussa kuin Kokkolassa. Pohdimme aluksi Ventolan kanssa sitä kuinka me toimimme tämän projektin suhteen, sillä minä asun Kokkolassa ja Johanna Oulussa. Totesimme, että kulkeminen näiden kahden kaupungin välillä ei olisi ongelma kummallekaan. Ratkaisu oli lopulta helppo – kiitos tämän päivän digitaalitekniikan.

Työasemien, ohjelmien ja laitekokonaisuuksien yhteensopivuus on tänä päivänä lähes sataprosenttisesti taattua, joten projektin siirtäminen paikkakunnalta toiselle, studiosta toiseen irtokovalevyillä ei ole enää, eikä ollut meilläkään, ongelma.

Tässä yhteydessä haluan korostaa laitteiden teknisten ominaisuuksien opiskelua ja hallintaa. Se auttoi ohjelman tekoprosessissa valtavasti. Minun ei ollut tarpeen lähteä äänittämään ja editoimaan Ouluun, vaan pystyin sen kaiken tekemään Kokkolassakin. Ja kun kävi vielä minun kannaltani mukavasti, että näyttelijätkin ohjelmaan tulivat Kokkolasta, päätimme tehdä äänitystyöt lähes kokonaan Kokkolassa.

Luin aluksi Ventolan tekemän litteroinnin päähenkilön haastattelusta, ja tein jo siinä vaiheessa alustavaa ääni- ja äänityssuunnitelmaa. Ventolalta sain kuulla myös, että päähenkilö ei itse tule dokumenttiin vaan hän etsii siihen sopivaa näyttelijää. Rita Suomalainen suoriutui tehtävästä niin erinomaisesti, että useissa kuuntelutilanteissa häntä luultiin oikeaksi päähenkilöksi. Äänitykset aloitimme syksyllä 2008 päähenkilön haastattelulla, jota siis näytteli Rita Suomalainen. Suomalainen oli opetellut tekstin tosi hyvin ja nauhoitukset sujuivat ongelmitta.

Haastatteluosuudet olivat purkissa yhden lauantaipäivän aikana. Olimme tilanteessa ”kaiken uudelleen arviointi” (ks. Karisto & Leppänen 1997, 54–55).

Tein äänityksistä Ventolalle MP3-tiedostoja, jotta hän voisi suunnitella käsikirjoitusta ohjelmaan, joka perustuu pitkälle päähenkilön haastatteluun, hänen kokemuksiinsa ja joka oli siis jo kirjoitettu ylös.

Kun Suomalaisen haastatteluosuudet olivat äänitetty, teimme editointityötä yhdessä Ventolan kanssa Oulussa. Seuraava vaihe prosessissa oli äänittää poliisin repliikit sekä ja poliisilaitoksella tapahtuvat kohtaukset – jotka taas äänitettiin Kokkolassa. Ventola ei itse päässyt paikalle äänityksiin, mutta sain häneltä selkeät ohjeet mitä äänitetään. Suunnittelin äänitystilanteen, kaluston ja ajankohdan huolellisesti ja siitä syystä äänitykset sujuivat jälleen kerran ongelmitta. Myös poliisi-

sia ohjelmassa näytellyt Sami Sivonen oli tehnyt kotiläksynsä huolella, joten selvisimme poliisilaitoskohtausten äänityksistä muutamassa tunnissa.

Käytin tämän ohjelmaan äänityksiin vain yhtä mikrofonia, Neumanin RMS-911-stereomikrofonia. Sillä äänitin kaikki haastattelut, tilat ja siirtymät. Koska koko ohjelma pääsääntöisesti nauhoitettiin studiossa, meni signaali suoraan mikserin kautta Pro Tools -ohjelmaan. Vain kohtaukset ja repliikit, jotka ohjelmassa tapahtuvat poliisilaitoksella, äänitin erilliselle tallentimelle, Fostex FR-2:lle. Myös tämän ohjelman editoinnin tein Pro Tools -ohjelmalla. Leikkausversioita tehtiin kaikkinsa neljä. Neljäs versio oli mitaltaan 14 minuuttia 46 sekuntia ja se valmistui 29.11.2008.

3. KUINKA ÄÄNIEN TULKINTA JA TUNNISTAMINEN TAPAHTUU IHMISILLÄ?

Menen aluksi ajassa taaksepäin 10–12 vuotta. Kahvipöydässä, vaimoni veljen Juhan luona, Juhan tytär Nelli, silloin 7-vuotias, lanseerasi muun jutustelun lomassa termin paniikkimusiikki. Tiedusteltuani mitä tämä mahdollisesti tarkoittaa, hän kertoi, että jäätelöauton soittoaäni oli tämä mainitsemansa paniikkimusiikki. Jäätelöauton soittoaäni oli Nellille signaali, merkki, jonka hän tunnisti ja tulkitsi sen niin, että nyt on kiirehdyttävä isänsä lompakolle ja vauhdilla jäätelöauton pysähdyspaikalle. Nelli siis tulkitsi sekä tunnisti jäätelöauton äänen, havaintonsa, paniikkimusiikkiniimestään huolimatta mieluisaksi.

Havaitseminen on kokonaisvaltaista, valikoivaa, aktiivista toimintaa ja tapahtuu siksi, että itse niin haluamme. Kun puhumme kuuloaistista, kuulokokemuksista, äänien tulkitsemisesta, emme voi olla ottamatta huomioon muitakin aisteja, sillä kaikki aistit toimivat yhdessä. Sydämen lisäksi tärkein ihmiskehon osa aivot ovat luotu vastaanottamaan valitsemaan ja jäsentämään eri aistien kautta niille tulevaa informaatiota. Havaitseminen on myös riippuvaista siitä, mitä ihminen kokee tai päättää tärkeäksi (Aro 2006, 22). Kokenut yleisradion äänittäjä Eero Aro sanoo ”Emme tiedä, ovatko muiden kokemukset samanlaisia kuin omamme. Tästä seuraa, että mikään äänite, ei edes monikanavainen, ei voi koskaan edustaa havaintoa eikä mielikuvaa” (Aro 2006, 22.) Tämä Aron toteamus on helppo allekirjoittaa, sillä lähes päivittäin saan vaimoltani kuulla, että kuuloni on valikoivaa. Kaupasta käsketään tuoda kolme asiaa, joista kaksi muistan, jos niitäkään, ilman kauppalappua.

Huomion kiinnittäminen tiettyyn asiaan on riippuvainen henkilön muistoista, tiedollisesta pääomasta, tiedostetuista sekä tiedostamattomista aineksista. (ks. Aro 2006, 22.)

Hengissä selviytyminen on vaatinut ja vaatii kuuloaistia. Viidakkorummut aikoinaan viestittivät tulevista vaaroista, luonnonmullistuksista, juhlista. Sotavuosina ilmahälytys oli selvä merkki kaikelle kansalle, mitä oli hetken kuluttua odotettavissa. Varsinkin toisen maailmansodan aikaan käytettiin mm. äänellistä propagandaa. Kaiuttimista soitettiin panssarivaunujen jyrinää, jonka tarkoituksena oli pelotella ja harhauttaa vihollista. 2000 vuotta aiemmin saman asian hoitivat rummut ja pasuunat (Aro 2006, 41.)

Nykyään, jos käytän mittarina omia kuulohavaintojani, nopeasti mäen takaa lähestyvän auton ääni saa välittömästi siirtymään tien reunaan välttääkseni kaikenlaisten vaaratilanteiden synty-

sen. Kuuloaisti on ihmisen aisteista se, jolla ihminen on helposti pelästytettävissä ja myös pelästytetään (Karisto & Leppänen 1997, 13). Kuulemisen tehtäviä ja ympäristön havaitsemista tarkastellessa voi todeta, että suuntakuulo ihmiselle on varsin tärkeä elementti kuuloaistissa (Aro 2006, 29). Se auttaa paikallistamaan esimerkiksi puhuvan henkilön sijainnin ja sillä on tärkeä tehtävä esimerkiksi liikenteessä liikkeessä. Jokapäiväisessä elämässä kuulohavainnot ovat niin kutsuttuja todellisia äänilähteitä. Äänilähteitä, joissa ihmisen suuntakuulon erotuskyky on erittäin tarkka (Aro 2006, 29).

Tässä yhteydessä myös on tärkeää tuoda esille käsite *passiivinen kuuloelämys*. Ympäristösämme se tarkoittaa sitä, että passiiviset kuuloelämykset, mm. kaiku, auttavat meitä hahmottamaan ja saamaan käsitystä ympärillä olevasta tilasta, sen koosta ja muista ominaisuuksista. (Viita, Huttunen, Sorri 1998, 19). ”Kuulo on ihmisen olennainen kommunikoinnin eli viestimisen aisti. Se on tärkein puheen vastaanottokanavamme” (Viita, ym. 1998, 20).

Kuulo ja varsinkin kuulon erottelukyky on myös hyvin tärkeä seikka, kun puhutaan kuuloaistista. Nykyajan kuluttajia on syytä muistuttaa siitä, että kaikesta hienosta tekniikasta huolimatta oman kuulomme toiminta soveltuu yhä kaikkein parhaiten akustisesti syntyneen, ilman sähköistä vahvistusta tuotetun äänen vastaanottamiseen ja käsittelemiseen. Vaikka maailma on muuttunut äännekkäämmäksi, monilta tavoin teknistyneeksi, elämäämme helpottavaksi, ei korviemme rakenne ole kuitenkaan muuttunut, vaan se toimii samalla tavalla kuin entisinä aikoina (Laaksonen 2006, 29.)

Kuulo on aisteista ainoa, joka valvoo myös silloin kun nukumme (Karisto & Leppänen 1997, 13). Kuulon perusteella tehdään erilaisista äänistä koko ajan havaintoja, assosioidaan niitä johonkin, tulkitaan ja tunnistetaan niitä, aiheuttavatko ne mielihyvää, ja saattaapa jotkin äänet - joissakin meissä - tuoda mieliimme hajuja, makuja, jopa värejä.

Otan esille käsitteen *Synestesia*. Synestesia käytännön tasolla tarkoittaa eri aistien sekoittumista keskenään; esimerkiksi musiikkia kuunnellessaan ihminen voi nähdä värejä. Jotkut tietyt äänet voivat tuoda mieleen makuja, hajuja, erilaisia tunteja, vaikkakin kaikkien aistien aktivoituminen yhtä aikaa on aika harvinaista. Synesteettinen havainto voi tapahtua myös henkisellä puolella ja pelkkä ajatus voi tuottaa jonkinlaisen reaktion eri aisteissa (Nissilä 2001, 7). Tähän ilmiöön viittaa 28-vuotiaan naisen maininta Kappalemäärä-dokumenttia kommentoidessaan: puheet kallon sauhuksesta saa niskakarvat pystyyn - eli aiheuttaa jonkinasteista kauhun, pelon tunnetta. Samai-

seen ilmiöön viittaa myös 25-vuotiaan naisen toteamus: päällimmäisinä tunteina hänelle jäi suru ja viha Raiskaus 3500 € -radiofeaturen kuuntelun jälkeen. Kaikki kuuloaistin avulla, sen perusteella tehdyt analyysit itse äänestä ja sen laadusta ovat aina subjektiivisia, henkilökohtaisia ja ovat myös siitä syystä epämääräisempiä kuin tekniset tekijät. Jokainen kuulija arvioi kuultua ääntä oman kuuntelukokemuksensa kautta, joten varsinaista absoluuttista äänen mitta-asteikkoa on vaikea rakentaa. Kun äänen ominaisuuksia yleensä arvioidaan sanallisesti, kuten teetättämässäni äänikuvaharjoituksessani, seuraa helposti väärinkäsityksiä ja väärinymmärtämistä äänen tulkinnasta - sillä tapa jolla ihmiset kertovat mielikuvistaan riippuu heidän tavastaan hahmottaa mielikuviaan (Aro 2006, 26.) Ihmiset voimmekin jakaa hahmotustavaltaan kolmeen eri kategoriaan:

- visuaalisiin
- auditiivisiin
- kinesteettisiin (Aro 2006, 26).

Toisaalta, kaikki ihmiset ovat käytännössä näiden perustyyppien erilaisia sekoituksia. Lyhyesti sanottuna nämä kolme eri kategoriaa poikkeavat toisistaan siten, että visuaaliset ihmiset oppivat asiat parhaiten näkemisen kautta, auditiiviset kuulemisen ja kinesteettiset taas tekemisen kautta. Kuulon perusteella hahmottavalla ihmisellä on usein hyvä äänimuisti ja siksi hän kykenee mainiosti hahmottamaan tiloja sekä äänilähteiden etäisyyksiä. Hahmotustavaltaan visuaalinen ihminen kuvaa ääntä jopa väreinä ja muotoina (Aro 2006, 26.)

Ääntä tulkitaan myös eri lähtökohdista. Muusikko esimerkiksi tulkitsee ääntä, varsinkin tietyssä tilassa olevaa ääntä, siitä lähtökohdasta kuinka helppoa tai vaikeaa hänen itse on tilassa soittaa. Musiikkiäänitteissä muusikko kuulee epävireisyyksiä ja niin kutsuttuja taimiongelmia. Taimiongelma tarkoittaa sitä että, äänitteellä soittava muusikko ei soita koko musiikkikappaletta metronomin tarkasti samassa rytmissä etukäteen määritetyn tempon mukaan. Akustikko kiinnittää huomiota ääntä tulkitessaan, varsinkin tietyssä tilassa, ensisijaisesti tilan eri pintoihin ja niistä aiheutuviin jälkikaikuihin. Elokuvaäänittäjä pyrkii eliminoimaan tilassa kuuluvat häiriöäännet, jälkikaikut mahdollisimman hyvin akustoimalla tilaa, missä elokuvan dialogia äänitetään. Saliääninhoitaja taas pyrkii saamaan äänentoistolaitteistonsa soimaan tietyssä tilassa mahdollisimman hyvin. Yhtä kaikille edellä mainitulle on se, että he tulkitsevat ääntä ja käyttävät korviaan ammattimaisemmin kuin tavallinen kuulija (Aro 2006, 27.)

3.1 Aistiärsykkeet

Kuuntelimme tätä tutkimustyötä varten edustamani oppilaitoksen oppilaiden kanssa aluksi teososani radiofeaturea, Johanna Ventolan Raiskaus 3500 € -radiofeaturea ja myöhemmin Kappalemäärä- radiodokumenttiani. Kuunteluhetken jälkeen pyysin tutkimukseen osallistuneita vastaamaan muutamiin kysymyksiin (ks.liite1)

Kysymyksiin vastasi neljä naista ja yksi mies. Pyysin heitä täyttämään paperiin vain sukupuolen ja iän vastausten lisäksi. Heidän keski-ikänsä on yhteenlaskettuna 29,4 vuotta. Yhteenvetona kaikista vastauksista voi todeta, että dokumentit herättivät monenlaisia tunteita ja ajatuksia. Äänimaailmat molemmissa töissä olivat vastaajien mielestä helposti ymmärrettävissä, tukivat tarinoita, eikä mikään äänimaailmoissa jäänyt epäselväksi. Muutamia mielenkiintoisia näkökulmia on kuitenkin yhteenvedosta otettava irralleen, jotka tavalla taikka toisella aktivoivat muitakin aisteja – pelkän kuulokuvan perusteella, kuten näissä seuraavissa tapauksissa: Nainen 28v. toteaa omassa vastauksessaan Kappalemäärä-dokumentista, sen alkukohtauksesta seuraavaa: ” *Puheet kal- lon sahukselta ym. sai niskakarvat pystyyn*” (ks. Liite 5/1) Raiskaus 3500€ -radiofeaturesta Nainen 25v toteaa seuraavaa: ”Päällimmäisinä tunteina jäi suru ja ehkä myös viha (ks. liite 4/1)

Tutkielmani tarkoitus onkin pohtia sitä, kuinka saamme itse kuulijan, niin ammattimaisesti korviaan käyttävän kuin tavallisen, äänikerronnan ja -ilmaisun keinoin reagoimaan ja tulkitsemaan ääntä niin kuin me haluamme. Ja miksi kuulija reagoi haluamallamme tavalla? Miksi itse reagoi niin? Millä keinoin tähän haluttuun tilanteeseen päästään? Mitä käytännön keinoja itse olen töissäni käyttänyt saavuttaakseni kuulijassa reaktion, jota toivoin. Näitä asioita pohdin radiofeature Raiskaus 3500 € sekä radiodokumentti Kappalemäärä teososani töihin, niiden tekoprosesseihin ja niiden kautta tulleisiin havaintoihin viitaten.

3.2 Havainto

Havainto ja havaitseminen kokonaisvaltaista, valikoivaa, aktiivista toimintaa ja tapahtuu siksi, että itse niin haluamme. Kun kuulemme jotakin, teemme havainnon, tulkitsemme sitä. Havaintoon vaikuttaa aina kaksi tärkeää tekijää, havainnon kohde ja havainnon tekijä. Sillä tarkoitetaan välittömästi koettua, elämyksellistä aistimusta (Koivumäki 1992, 16). ”Aistimusten, havaintojen ja mielikuvien suhde on yksi äänikerronnan peruskysymyksiä. Esimerkiksi äänittäjä työssään tallentaa mikrofoniin aistimuksia, mutta pyrkii välittämään havaintoja synnyttääkseen erilaisia mielikuvia”

(Koivumäki 1992, 16). Raiskaus 3500 € -radiofeaturessa en tätä Koivumäen toteamusta näin kirjaimellisesti juuri ajatellut äänittäessäni poliisin repliikkejä ja luodessamme Ventolan kanssa poliisin hahmoa. Huomasin jälkepäin kirjaa lukiessani toimineeni juuri Koivumäen toteamusten tavoin. Olin äänittänyt aistimuksia, mutta huomaamattani olin välittänyt myös havaintoja synnyttääkseni erilaisia mielikuvia. Oppaana poliisin karaktääriin luomiseen minulla oli vain päähenkilön ja Ventolan välinen keskustelu. Sen perusteella yhdessä Ventolan kanssa onnistuimme luomaan hahmosta juuri sellaisen, että kuulijakin reagoi samalla tavalla kuin me itse reagoimme.

3.3 Assosiaatio

Ari Koivumäki kirjoittaa: ” Periaatteita, joiden mukaan mieli toimii otettuaan vastan erilaisia aistimuksia, sanotaan assosiaatiolaeiksi” (Koivumäki 1992, 18). Koivumäki viittaa yhden assosiaatio-psykologian tärkeimmän edustajan, David Humen luomaan väittämään, että kun eri aistimukset yhdistyvät mielissä, ymmärryksessä toisiinsa, ”ne assosioituvat joko yhtäläisyyden, ajallisen ja avaruudellisen kosketuksen tai syy- ja vaikutussuhteen perusteella”

Samanaikaisuuden lain mukaan, tämä tarkoittaa sitä, mitä ja minkälaisia kuvia muodostamme päässämme esimerkiksi kuullessamme musiikkia tietyltä vuosikymmeneltä, mitkä ovat siis tapahtuneet aiemmin samassa yhteydessä. Kukapa ei muistaisi suomen ensimmäistä jääkiekon maailmanmestaruutta vuodelta 1995 kuullessamme Den glider in -kappaleen sekä sitä, että missä ko. ottelua katsoimme ja missä riemukasta voittoa juhlimme. Dingo-yhtyeen musiikkia kuullessani en voi olla ajattelematta aikaa yläasteikäisenä.

Yhdenkaltaisuuden lain mukaan taas mm. imitaattorit ja pilapiirtäjät kykenevät tuomaan esiin helposti tunnistettavia piirteitä julkisuuden henkilöistä. Sama pätee myös kohteen näköispatsaisiin ja maalauksiin.(Koivumäki 1992, 18.) Kuinkahan monta kertaa maailman toreilla ja Turuilla ovat imitaattorit ottaneet ohjelmistoonsa Speden ja Aira Samulinin hahmot?

Ennen kuunteluhetkeä teetätin tutkimukseen osallistuneille vielä yhden kirjallisen työn – äänikuvarajoituksen. Kysyin siinä seuraavia asioita: Kuinka äänin tai millaisilla äänillä kertoisit seuraavanlaisia asioita?

- pelko
- negatiivinen (jokin, johon suhtaudut negatiivisesti)
- tabu

- ahdistus
- yksinäisyys
- uupumus
- kuolema
- koominen
- ärsyttävä (esim. jokin henkilö on ärsyttävä)
- parrakas
- iso henkilö (fyysiseltä kooltaan)
- ruumishuone
- poliisilaitos
- sosiaalivirasto

Kysymyksiin vastasi viisi naista ja yksi mies. Pyysin heitä jälleen täyttämään paperiin vain sukupuolen ja iän vastausten lisäksi. Ensimmäinen selkeä havainto, jonka tein vastauksista oli se, että jokainen assosioi pelkoa kiihtyvin sydämen lyönnein. Kuolemaa assosioitiin pääsääntöisesti itkun ja nyökkimisen äänin sekä, hieman yllättäen, urkumusiikilla. Odotin kirkonkelloja tulevan vastaukseksi useimpiin papereihin. Kaikkinensa vastauksiin tuli samoja ajatuksia, assosiaatioita kuin al-lekirjoittaneellakin, lukuun ottamatta yhtä sanaa – tabu. Pääsääntöisesti tabua kuvattiin hiljaisuudella ja epämääräisellä äänellä, pulinalla. Kaikkein mielenkiintoisin kommentti, joka jäi mieleen, on seuraavanlainen: ” *Heimo tanssii ja laulaa nuotion ympärillä, rumpuja soi rytmikkäästi*” (ks. liite 4/2.) Näin sanaa tabu vastauksessaan assosioi 25-vuotias nainen. Tämä on hyvin mielenkiintoinen assosiaatio, sillä henkilökohtaisesti heimon tanssin ja laulun assosioisin afrikkalaiseen, alkukantaiseen heimoon ja sen rituaaleihin, esimerkiksi voitettuun sotaan, onnistuneeseen metsästysretkeen, häihin – en kuitenkaan mihinkään salattuun, vaiettuun.

Tabu äänikuvaharjoituksessani sanana oli ja on kieltämättä hiukan haasteellinen, sillä sana tabu ei mielestäni ole niin konkreettinen, helposti selitettävissä oleva asia tai käsite kuin esimerkiksi ukkosen jyrähdys. Siksi on syytä hiukan avata käsitettä, sanaa *tabu*. Syy, minkä takia itse assosioin sanaa tai käsitettä tabu salattuun tai vaiettuun, johtuu puhtaasti sanan varsinaisesta merkityksestä, mm. siitä, minkälainen käsitys itselläni on sanasta tabu ja mitä saan vastaukseksi, kun etsin tietoa sanasta tabu. Sivistyssanakirjan mukaan Tabun määritelmä on seuraavanlainen:

”Tabu 1 ensiksi Polynesiassa tutkittu ikivanha kansanperinne, jonka mukaan tietyt esineet ovat sekä pyhiä että sitten vaarallisia, ettei niihin kosketa eikä niistä puhuta; suhtautuminen on todettavissa kaikkien kansojen keskuudesta 2. Erityisesti sukupuoliasioihin kuuluva sana jota ei häveliäisyysyistä mainita 3. niin arvostettu asia tai työ (esim. vanha rakennus) ettei sen muuttamista sallita” (Sivistyssanakirja 2001, Tabu.)

Kotimaassa tabuja ovat poliitikkojen vaalirahasotkut, homo- ja lesboavioliitot. Individualistisesta näkökulmasta tabua tarkasteltuna ensimmäisenä mieleeni tulee masennus, masennuslääkkeet. Yhteenvetona voin todeta, että tabu käsitteenä on sen verran laaja, ettei sitä mielestäni voi rajata yhteen ääneen, vaan käsitteestä itsestään saisi aikaan helposti radiodokumentin tai -featuren.

Pohdin asiaa käänteisesti. Viitaten teettämiini äänikuvaharjoituksiin voin todeta, että esimerkiksi poliisilaitoksen äänimaailmaa kuvatessaan, viisi kuudesta tutkimukseen osallistuneesta mainitsi vastauksessaan saman äänielementin: puhelimen pirinän. Mistä syystä? Väitän sen johtuvan siitä, että poliisilaitos käsitteenä ja paikkana on meille huomattavasti tutumpi kuin tabu. Meistä jokainen asioi poliisiasemalla jossakin elämänsä vaiheessa. Jos ei pidätettynä tai kuulusteltavana, niin ainakin erilaisissa lupa- ja rekisteriasioissa sekä ajokorttiin ja passin liittyvissä asioissa. TV-sarjat ja elokuvat, niin koti- kuin ulkomaiset, ovat tuoneet poliisilaitoksen äänimaailmaan tuon klišeisen puhelimen pirinän ja juuri tästä syystä se on helppo assosoida poliisilaitokseen, vaikka kuvaa ei näkisikään. Mutta kuinka moni huomaa tai asioiden hoidon lomassa tulee pohtineeksi, mitä poliisilaitoksella oikeasti kuuluu? Siellä ei kuulu – ironista kyllä – puhelimen pirinää.

Syy siihen, miksi assosioimme poliisiaseman äänimaailmaa mm. puhelimen pirinällä, on hyvin pitkälle tv-sarjoista ”opittua”, mutta myös *Skeemateorian* aikaan saamaa. Tässä yhteydessä on tärkeää tuoda esille Ari Koivumäen kirjassaan *Äänikerronta* mainitsema *Skeemateoria* (Koivumäki 1992, 30). Koivumäki toteaa kirjassaan: ”Skeemalla tarkoitetaan siis jotain pelkistettyä, kaava- maisia tilanteita ja niihin liittyvää esineellistä ympäristöä” (Koivumäki 1992, 31).

Skeemaa muistuttavia käsitteitä, joita voi hyödyntää äänikerronnassa, ovat Koivumäen mukaan *kehukset, skriptit ja hahmotelmat*.

Kehys ilmaisee tilanteissa vaikuttavia tekijöitä ja tekijöiden välisiä suhteita: esimerkiksi ravintola sisustuksineen, tarjoilijoineen ja perustoimintoineen. *Skripti* taas tarkoittaa hyvin yleisellä ja tyyppillisellä tavalla esitettyä sosiaalista tapahtumaketjua – ravintolassa pöydän varaaminen, ruokalajin

valitseminen, laskun maksaminen. *Hahmotelma* sisältää kohteidensa tärkeimmät piirteet ja antavat viitteitä tilanteiden hahmottamiseksi – ravintolassa humaltunut asiakas tai kiukkuinen tarjoilija (Koivumäki 1992, 31.)

Vertasin Koivumäen skeemateoriaa omaan työhöni sekä teettämäni äänikuvaharjoitukseen: voin todeta skeemateorian kolme kerronnan kannalta tärkeää käsitettä löytyvän myös Raiskaus 3500 € -radiofeaturen poliisilaitoskohtauksesta. Tarinan päähenkilö toki johdattelee meidät kerronnallaan poliisilaitokselle, mutta *kehys* selviää kuulijalle itse tilan kautta (kaikuisa käytävä) ja käytäviltä kuuluvien radiopuhelimien äänien myötä. *Skripti* käy selville poliisin repliikistä; ”Säkö tulit siihen kuulusteluun? Menee hetki, mä käyn äkkii röökillä!” Myöhemmin oven avaukseen ja poliisin repliikkiin: ”No niin!” Samaan aikaan käytävältä kuuluu radiopuhelimista kantautuvaa ääntä. *Hahmotelma* kiukkuisesta poliisista käy myös kuulijalle selväksi poliisin repliikkien kautta. Poliisi toteaa repliikeissään vihasella äänellä kaikkien olevan ampumarjoituksissa ja toteaa heti aamusta menevän päivän pilalle.

3.4 Tulkinta ja tunnistaminen

Tutkija Teija Waarama toteaa ”Luulen, että tässä tulee sellainen evoluution pakko. Jos tulee ääni, joka on kova ja korkea, on pakko reagoida heti. On saatava jalat alle ensin, ja sitten vasta voi katsoa, mitä nyt tapahtuu ” (Hjerppe 2010, hakupäivä 16.5.2010) Muistan lapsuudestani, kuinka jo edesmennyt isoäitini otti tyynyn päänsä ympärille ja pakeni vaatekomeroon kovalla ukonilmalla. Ukkonen oli isoäitini nuoruudessa polttanut hänen lapsuuden kotinsa ja tästä oli hänelle jäänyt elinikäinen pelko ja tapa reagoida ukonilmalla. Ukonilma varsinkin on luonnonilmiöistä äänen voimakkuudellaan kunnioitusta ja pelkoa herättävä.

Itsekin hakeutuu sisätiloihin, laskee sekunteja salaman ja jyrinän välillä. Poliisi- ja paloautojen sireenit ovat ääniltään myös sellaisia, joita itse tulkitsen osittain pelottaviksi. Varsinkin, jos sireenin äänet loppuvat itselle tärkeän paikan läheisyyteen. Vastakohtana tälle mm. hyttysten ”ininä” sekä karpäsen ”pörrääminen” nukkuessa ovat sellaisia, joka saa kenet tahansa meistä vihastumaan. Nuo äänet tulkitaan ja tunnistetaan myös niin, että ne eivät tule suuresta äänilähteestä. Tiedetään olevan vahvempia, suurempia, ja siksi etsitään pöydältä karpäslätkää häiritsevän äänen eliminoimiseksi.

Ihmisen puheen sävyistä on tunnistettavissa hänen tunnetilansa – onko vihainen, surullinen, iloinen? Osataan tulkita sitä ja henkilöstä riippuen, käyttäytyään sen mukaisesti. Pienen lapsen oikkuihuun reagoidaan kohtuullisen rauhallisesti kun taas ison ihmisen, joko fyysisen kokonsa tai hierarkiassa korkeammalla olevan, edessämme uhotessa käyttäydymme kunnioittavasti, ehkä pelokkaastikin.

Äänen laadun tulkinnassa on myös kulttuurillisia eroavaisuuksia. Teija Waaraman mukaan Suomessa ihmisen nariseva ääni tulkitaan asiantuntijuuteen, kun taas Ruotsissa se viittaa varallisuuteen, valtaan (Hjerppe 2010, hakupäivä 16.5.2010).

Ari Koivumäki toteaa: ”Sitä, että äänet palauttavat mieliin erilaisia mielikuvia, voidaan äänikerronnassa käyttää hyväksi monin eri tavoin”(Koivumäki 1992, 18). Kaikkinensa äänien tulkinta ja tunnistaminen herättää erilaisia tunnetiloja, jotka saavat ihmisen myös toimimaan tietyllä tavalla. Nelille jäätelöauton soittoääni sai hänet kiiruhtamaan jäätelöauton pysäkille, isoäitini pelkäsi ukkosta niin, että pakeni tyyny ympärillään vaatekomeroon, itse ärsyynnyn hyttysen ja kärpäsen äänestä.

Voimakkaat äänet herättävät siis kunnioitusta, pelkoa kun taas pienet ja hiljaiset viittaavat meitä pienempiin, heikompiin. Päähenkilöä raiskaus 3500 € -radiofeaturessa näytellyt Rita Suomalaisen puheääni sai kuulijat uskomaan näyttelijän olevan tarinan oikea päähenkilö.

Miksi kuuntelututkimukseen osallistuneet kokivat tämän asian näin, johtuu hyvin pitkälle tavastamme tulkita ääntä. Rita Suomalainen onnistui luomaan hahmosta äänenkäytöllään, puhetavaltaan sellaisen, että kuulijat, varsinkin naispuoliset, pystyivät samaistumaan päähenkilöön ja sitä kautta luomaan käsityksensä raiskauksen uhrista ja hänen tunnetiloistaan tapahtuneen jälkeen. Päähenkilöä näytellyt Rita Suomalainen ei huutanut, julistanut tai saarnannut epäoikeudenmukaisuuttaan, vaan kertoi asiat hyvin pelokkaalla, itkunsekaisella, ahdistuneella äänellä. Kappalemäärä-dokumentissa taas äänimaisema obduktio-osastolta, ruumiin punnitukset, näytepurkkien käsittely, instrumenttien pesu sai kuulijat reagoimaan niin, että yksi heistä tiedusteli: Oliko ruumishuoneella kalman haju?

Äänellisesti vaikeasti ratkaistavia asioita, varsinkin Kappalemäärä-dokumentissa, tuli tulkinnallisessa mielessä juuri obduktio-osastolta. Kun kuuntelin materiaaleja läpi äänitysten jälkeen, varsinkin työn ääniä, aloin miettiä, miten kuulija tunnistaa äänet juuri obduktio-osaston äänimaailmaksi, eikä esimerkiksi ruokakaupan einesaltaaksi. Kylmäkaappien ääni kun on aika lailla sa-

manlainen. Tilanne ratkaistiin laittamalla päähenkilölle mikrofoni, ja hän samalla työskennellessään kertoi työn kulkua, jolloin kuulijakin reagoi asiaan niin, että dokumentissa ollaan obduktiosastolla.

4. ÄÄNIKERRONNAN JA -ILMAISUN KEINOT RADIO-OHJELMASSA

Radio-ohjelmaa tehdessä äänikerronta ja -ilmaisu ovat avainasemassa. Kun on tutkittu sitä, kuinka me reagoimme erilaisiin ääniin, on aika alkaa pohtia sitä, miten tämä kaikki toteutetaan, minikälaisen lisäarvon, tulkinnan sekä tunnelman erilaiset äänet teokseen tuo. Varsinkin radiossa, jossa ei ole kuvaelementtiä käytettävissä, äänillä on erittäin tärkeä, tarinankerronnallinen funktio. Äänimaailman ei pidä olla vain lavaste tarinassa, vaan sillä tai niillä on kyettävä ketomaan tarvittaessa koko tarina (Karisto & Leppänen 1997, 68).

Jotta pystytään kertomaan koko tarina pelkin ääniin, pidän tärkeänä hallita laitteiden teknisiä ominaisuuksia, sillä äänien hyvä tekninen toteutus on niin sanotusti puoliruokaa itse kerronnassa ja ilmaisussa. Tekniset laitteet eivät mielestäni saa olla uhka, vaan mahdollisuus. Tällä tarkoitan sitä, että varsinkin nappulakammosa potevaa ihmistä on kannustettava opettelemaan laitteiden tekniset ominaisuudet niin, että hän pystyisi hyödyntämään teknistä osaamistaan myös itse sisällöllisissä ratkaisuissa.

Siksi on tärkeää kokeilla uusia laitteita, selvittää niiden ominaisuuksia ja opetella käyttämään niitä perinpohjaisesti, jotta voisi laitteiden puolesta keskittyä vain olennaiseen. Oikeat ja asianmukaiset laitteet oikeaan paikkaan, huolellinen suunnittelu ja -toteutus ovat äänityksiä silmällä pitäen aivan avainasemassa, joka kyllä kuuluu myös lopputuloksessa.

Toisaalta, hyvin teknisesti toteutettu ohjelma ei välttämättä takaa sisällöllisesti kantavaa ja mielenkiintoista ohjelmaa. Ohjelman sisällöllisesti kantava rakenne, sen muoto syntyy vasta huolellisen ja perusteellisen pohjatyön tuloksena – ja ohjelman sisältö määrittää viime kädessä ohjelman muodon (Karisto & Leppänen 1997, 57).

Olen siinä onnellisessa asemassa, että olen saanut teososani töistäni, radiodokumentista ja -featuresta, paljon hyvää palautetta, toki korjattavaakin, mutta valtaosin hyvää palautetta niin sisällöllisesti kuin teknisesti.

Tutkin äänikerronnan ja -ilmaisun keinoja radio-ohjelmassa teososani töitten kautta. Tutkin asiaa myös kahdesta eri näkökulmasta – minä itse ohjelman ohjaajana, sekä ohjaajan alaisuudessa toimiessani. Luvussa 2 mainitsin teososani töistä toisen olevan radiodokumentti, toisen radiofeaturen. Seuraavassa luvussa selvitän, mikä on se olennaisin ero näiden kahden ohjelmatyypin - radiodokumentin ja radiofeaturen välillä.

4.1. Radiodokumentti vs. radiofeature – mikä erottaa ne toisistaan?

Radiofeaturesta Pertti Salomaa kertoo kirjassaan Dokumentaarinen radioilmaisu seuraavanlaisen määritelmän: ”Feature on yleisnimi niille akustisille radioilmaisun muodoille, joitten avulla kuuntelijalle voidaan siirtää hahmotellussa ja viimeistellyssä muodossa otoksia todellisuuteen pohjautuvista tapahtumista ja olosuhteista” (Salomaa 1989, 21).

Hannu Kariston ja Airi Leppäsen määritelmä **radiodokumentista** on taas seuraavanlainen: ”Se on tekijänsä persoonallinen ja perusteltu, radion keinoja hyväksikäyttävä, materiaalina tästä todellisuudesta hakeva, dramaturgisesti viimeistely, muotonsa kyseisestä aiheesta hakeva tulkinta jostakin todellisuuden osasta”. (Karisto & Leppänen 1997, 20).

Näen, että Raiskaus 3500 € ohjelman yhteydessä voimme puhua käsitteestä *radiofeature*. Ida-Maria Hytönen on haastatellut opinnäytetyössään ”Radiofeaturen rakenteellinen ruumiinavaus” Yleisradion Dokumenttiryhmä-toimituksen tuottajaa Hannu Karistoa, joka haastattelussa 9.3.2009 on radiofeature-käsitteestä kertonut seuraavaa:

”Karisto kokee, että featuren lähtökohtana on teksti ja studiossa rakennettava maailma. Hän vertaa featurea radiodokumenttiin ja kokee, että dokumentissa ollaan enemmän kerrottavan asian äärellä fyysisesti. Kuten hän itse kertoo: Dokumentissa hahmot ovat oikeita ihmisiä. Karisto viittaa siis featuren ”keinotekoisempaan” tapaan luoda ohjelmaa – esimerkiksi siihen, että featuren kertojajäsenet ovat usein näyttelijöitä”

Raiskaus 3500 € -ohjelma oli ja on siis lähtökohtaisestikin radiofeature. Siihen viittaa tuo edellä mainittu Kariston kommentti Ida-Maria Hytösen opinnäytetyössä. Kun vertaan Kariston kommenttia ja omia kokemuksia Ventolan ohjelman tekovaiheista, yhtäläisyyksiä käsitteeseen radiofeature löytyy kosolti. Äänityksiä pystyimme suunnittelemaan hyvissä ajoin, kuten myös sitä, mitä äänitämme, kenen kanssa äänitämme ja missä järjestyksessä. Ohjelman äänitykset tehtiin kokonaan studiossa sekä lavastetuissa tiloissa, ei autenttisissa tapahtumapaikoissa. Myös tarinan henkilöt ovat näyttelijöitä, joita ohjattiin. Heillä oli valmis teksti, jonka perusteella replikoivat. Muun muassa Sami Sivosen näyttelemän poliisin repliikit ja tapahtumat poliisilaitoksella tiloineen ja siirtymineen pystyin suunnittelemaan jo hyvissä ajoin ennen Sivosen paikalle saapua.

Tässä teososani työssä on myös paljon yhtymäkohtia radiofeaturea vanhempaan ohjelmamuotoon - *kuunnelmaan*. Ohjelmatyyppeinä perusasetelmiltaan nämä kaksi ovat kuitenkin vastakkaiset, sillä kuunnelman esitystaso on epätodellinen, kuvitteellinen, kun taas featuressa se on ole-

massa oleva, todellinen (Salomaa 1989, 18). Pertti Salomaa siteeraa Lawrence Gilliamia, joka on todennut radiofeaturesta seuraavaa: "Feature-ohjelman tehtävä on vakuuttaa kuuntelija, saada hänet uskomaan ohjelman esittämä totuus. Tämä ei sulje pois sitä mahdollisuutta, etteikö draamallista muotopukua voisi ajoittain käyttää" (Salomaa 1989, 19.) Tätä "draamallista muotopukua" käytin teoksen poliisilaitoskohtauksessa. Oli tarinan kannalta tärkeää tuoda esille se, että poliisilaitoksella teoksen päähenkilö sai tylyä kohtelua osakseen, joka piti vakuuttaa myös kuulijalle.

Kohtauksia lavastettiin, teksti näyttelijöillä oli valmiiksi opeteltu, äänimaailma oli tarkkaan ja etukäteen hyvin harkittua ja se lavastettiin studiossa. Mitään autenttista ääntä ei siis käytetty. Halusimme kuulijan samaistuvan päähenkilöön, tulkitsevan ohjelmaa päähenkilön näkökulmasta. Siksi päätimme lavastaa äänimaisemineen kohtauksen poliisilaitokselle.

Radiodokumentti käsitteenä on taas seuraavanlainen: Dokumentti itse sanana tarkoittaa täsmällisesti asiakirjaa, todistuskappaletta, kuittia (Salomaa 1989, 1). Dokumentista vanhempi ohjelmamuoto radiossa on radioselostus. Selostus voi toki sekin pitää sisällään erilaisia rakenneosia. Mikäli selostus on ns. puhtaasti kuvaileva selostus, tunnelmat välittyvät täysin kokonaan selostajan verbaalisen ilmaisun myötä (Salomaa 1989, 3). En usko, että kenellekään jää epäselväksi Antero Mertarannan jääkiekon arvokisoissa selostaman suomen joukkueen ottelun tunnelmat, vaikkei kuvaa näkisikään. Kyseessä on varmasti aito, ainutlaatuinen ja autenttinen tilanne. Tällä esimerkillä tarkoitan radioselostuksen ja radiodokumentin samankaltaisuutta, olemme molemmissa ohjelmamuodoissa koko ajan tiiviisti kerrottavan asian, aitojen tilanteiden ympärillä.

Jos taas vertaan itse äänitystilanteita näiden kahden työni ja ohjelmatyyppin, dokumentin ja featuren välillä, voin todeta, että Kappalemäärä-dokumentissa seurasin mikrofoneineni päähenkilöä koko ajan hänen tehdessään työtään, enkä etukäteen voinut suunnitella äänitettävää materiaalia, varsinkaan työn ääniä. Ne äänitettiin autenttisissa tilanteissa päähenkilön tehdessä oikeasti ruumiinavauksen valmistelutyötä. Pystyin pääsääntöisesti sopimaan vain ajan ja paikan eli sen, milloin ja missä äänitetään. Myös itse ohjelma koostettiin lähes sataprosenttisesti tästä autenttisesta materiaalista. Vain kohtausten vaihtumista, aiheesta toiseen siirtymisessä käytin syntetisaattorista tuotettua ääntä.

Jos lopuksi vertaan näitä kaikkia kolmea ohjelmamuotoa toisiinsa, olen kokemuksieni sekä tutkimusteni kautta huomannut, että eroavaisuuksia tulee esille mm. äänitys- ja editointitilanteissa ja niistä voin todeta seuraavaa:

Radiodokumentin vanhempi, dokumentaarisen radio-ohjelman muoto oli ja on radioselostus. Ohjelmamuotona se on yksi yhteen aitojen ja ainutlaatuisten tapahtumien suhteen. Jos otan esimerkiksi jääkiekko-ottelun selostuksen, selostaja ei voi millään tavalla etukäteen suunnitella itse ottelun tapahtumia, ei niitä jäsenellä, ainakaan suorassa lähetyksessä, eikä tapahtumien kulkuun puuttua. Radiodokumentissa sen sijaan voidaan editointivaiheessa palata äänitettyyn materiaaliin aina uudestaan, jäsenellä äänitetyjä tilanteita, riippumatta siitä missä järjestyksessä ne ajallisesti ovat taltioitu, ja sitä kautta luoda ohjelmalle muotoa. Äänitystilanteita ja -ajankohtia voidaan suunnitella, mutta mitä tilanteissa äänityshetkellä tapahtuu, niiden etukäteen suunnittelu on mahdotonta.

Featuressa taas voidaan suunnitella äänitystilanteita, äänimaailmoja, sillä sen tekstilähtöisyys on tunnusomaista featurelle. Kertojaäänet ovat usein näyttelijöitä, jotka ovat opetelleet tekstin ulkoa ja etukäteen. Featuressa ei käytetä autenttista äänimateriaalia, ainakaan teososani featuressa. Siksi featuren tehtävä on saada kuulija vakuuttumaan ohjelmassa kerrottavasta totuudesta, saada hänet kokemaan tapahtuneet asiat niin, että hän voi samaistua päähenkilöön ja tätä kautta luoda oman tulkintansa ohjelmasta.

4.2. Äänikerronta ohjelman tunnelman luoja – mikä herättää mielenkiinnon?

Olipa radio- tai tv-ohjelman muoto sitten mikä tahansa, fiktiivinen elokuva, radio- ja tv- dokumentit, radiofeature, radion ja tv:n ajankohtaisohjelmat sekä uutiset, omat kokemukset ovat osoittaneet, että kaikilla näillä ohjelmamuodoilla on yhtenäistä se, että kaikista ohjelmamuodoista löytyy alkusysäys. Alkusysäyksen tarkoituksena on herättää kuulijassa/katsojassa mielenkiinto, saada kuulija/katsoja ”koukuttettua.” Samalla kuuntelijoiden tietoon saatetaan jokin yhteinen asia, joka on ohjelmassa toistuva teema tai taso” (Karisto & Leppänen 1997, 61). Tv- ja radiouutisissakin sekä ajankohtaisohjelmissä tämä on havaittavissa, ei siis pelkästään radiodokumenteissa tai -featureissa. Uutistenlukija, niin televisiossa kuin radiossa, kertoo aluksi uutisotsikot. Mikäli uutisissa on erityisesti itseäni kiinnostava aihe, jään taatusti kuuntelemaan/katselemaan kyseisen uutisinsertin osuutta. Fiktiivisissä elokuvissa hyvin usein henkilöiden lisäksi alkusysäyksessä esitellään elokuvan tapahtumat liikkeelle saava voima.

Tätä samaa alkusysäystä mietin hyvin tarkkaan myös omissa töissäni. Kappalemäärä- dokumentissa toteutin alkusysäyksen niin, että päähenkilön haastatteluosuuksista. Hänen kertoessaan siirtymisestään alalle, sain leikattua pätkän, jossa hän puhuu kallon sahaamisesta ja kielen irrot-

tamisesta. Tällä pyrin siihen, että vaikkakin päähenkilö puhuu kallon sahaamisesta ja kielen irrottamisesta ja toteaa lopuksi että ” missä ristus nyt ollahan ja ”väärä paikka” kuulijalle ei vielä selviä, mistä tai minkälaisesta ihmisestä tai asiasta on kysymys. Tavoitteena kuulijan mielessään esittämät kysymykset: Mikäs mies tämä on ja mistä ihmeestä hän puhuu? Äänin väritin kohtaus-ten sekä aiheitten vaihtumista pulputtavalla syntetisaattorista tulevalla ääniefektillä. Sen pääasiallinen tarkoitus oli luoda tunnelmaa jostakin vaietusta, pelottavasta, salatusta, ahdistavasta, sulje-
tuin ovin käsiteltävästä aiheesta – jota se ei kuitenkaan dokumentin päähenkilölle ole.

Jos emme tunnista äänilähdettä, se aiheuttaa meissä pelkoa tai ainakin epätietoisuutta – mikä se oli, mistä se tuli? Se taas saa meidät toimimaan niin että joko lähdemme karkuun, vedämme peittoa syvemmälle päällemme, laitamme sormet korviimme, tai öiseen aikaan nousemme katso-
maan, mistä se johtui. Pelkän kuuloaistin varassa oleminen siis on meille ihmisille aika lailla pe-
lottavaa. Pimeässä me kaikki olemme sokeita (Koivumäki 1992, 44). Tästä erinomainen esimerk-
ki elokuvan maailmasta on mielestäni kohtaus Väinö Linnan legendaarisesta elokuvasta Tuntematon Sotilas. Kohtaus, joka tapahtuu yöllä, vesisateessa ja jossa alikersantti Lehto haavoittuu pahoin ja tekee lopulta itsemurhan. Kun Vanhala ja Rahikainen eivät saa vastausta Lehdolta hu-
huiluihinsa, toteavat tämän jälkeen: ”Mikäs se tuolla rasahti, lähdetään pois!”

Länsimainen ihminen taas pelkää hiljaisuutta tai kokee sen epämiellyttävänä, sillä se muistuttaa kuolemasta. Hiljentymisen on samalla korkein kunnianosoitus muistotilaisuudessa (Koivumäki 1992, 44.) Oma mielipiteeni on, teososani töistä puhuttaessa, että hiljaisuus tuskin olisi ollut toi-
miva ratkaisu kummankaan ohjelman alkusysäyksenä tai ohjelman tunnelman luojana.

Johanna Ventolan Raiskaus 3500 € -featuressa toteutimme alkusysäyksen niin, että naispäähen-
kilön hieman epävarma ääni kertoo aluksi opintotukiasioihin liittyvistä ongelmista. Aluksi kaikki
viittaa siihen, että kyseessä on ohjelma, jonka teema on nämä em. opintoasioihin liittyvät ongel-
mat, kunnes päähenkilö toteaa ”että hyvä etten tullut ruumispussissa sieltä takaisin” Tämän jäl-
keen seuraa runo, jossa päähenkilö kertoo lelukaupasta ostetusta kummituslelusta, joka häntä
suojelee. Kontrastia asiaan tulee soittorasian soittaessa melodiaa Happy Days Are Here Again.
Kontrastien käyttöön äänikerronnassa viittaaan myöhemmin luvussa 4.3. Tarkoitus on herättää
kuulijan mielessä kysymyksiä: Mitä ihmettä on tapahtunut, miksi hän puhuu ruumissäkistä, miksi
hänen on tarvinnut ostaa ”kaamea kummituslelu”?

Vastaus kappaleen otsikon kysymykseen on siis hyvin suunniteltu ja toteutettu alkusysäys ja sen merkitys ohjelman tunnelman luojana – olipa se sitten tv:ssä tai radiossa esitettävä ohjelma, fiktiivinen tai dokumentaarinen formaatti. Mielestäni alkusysäyksen, mielenkiinnon herättäjän, voimaa parhaimmillaan edustaa pelkin äänin kerrottu ohjelman alku – varsinkin radiossa esitettävissä ohjelmissa. Ihan kaikkea asioita pelkin äänin, ilman kertojaa ei ole mahdollista toteuttaa, mutta silloin kun taas pelkin äänin kertomisen mahdollisuus on olemassa, on se tehokkuudeltaan huomattavasti voimakkaampi kuin ”puhuva pää”. Silloin ei aliarvioida kuulijaa, vaan annetaan hänelle tulkinnan varaa. Elokuviissa alkusysäys toteutetaan hyvin usein alkumusiikilla, joka taas kertoo aika pitkälle sen, minkä tyyllilajin elokuvasta on kyse.

Henry Bacon viittaa Aaron Copelandiin, jonka jaottelun mukaan elokuvamusiikilla on karkeasti arvioiden viisi perustehtävää: luoda tunnelmaa, alleviivata henkilöiden psykologisia tiloja, toimia taustan täydentäjänä, luoda tuntua jatkuvuudesta, ylläpitää jännitystä ja saada lopulta aikaan vaikutelma sulkeumasta – tietysti musiikki voi myös palvella monissa tehtävissä yhtä aikaa (Bacon 2004, 238.) Sitä usein tukevat myös kuvin kerrottavat asiat.

Jos radio-ohjelmassa kuullaan auton jarrutusäänet, sitä seuraavan kolarin äänen, jota taas seuraavat sireenit, mieleeni juolahtaa seuraavia kysymyksiä: Miksi kolari tuli? Mikä sen aiheutti? Mitä halutaan kertoa kolarilla? Miten se liittyy tähän ohjelmaan? Jäikö kolarissa ollut henkiin?

Radiofeaturessa sekä kuunnelmassa pelkin äänin alkusysäyksen toteuttaminen on helpompaa, sillä teksti ohjelmassa on jo valmiina ja voimme toteuttaa äänikerrontaa sekä ohjelman tunnelmaa tekstin tuomin mahdollisuuksin, kun taas radiodokumenteissa olemassa olevat autenttiset äänet, äänitetyt materiaalit suovat sen mahdollisuuden ja siksi ohjelman muoto muodostuukin, myös äänikerronnallisesti - olemassa olevan materiaalin suomin mahdollisuuksin.

Dokumenteissa ollaan asian ytimessä, autenttisissa tiloissa ja tapahtumissa. Siksi joitakin hyvin autenttisia asioita, tapahtumia on dokumentissa aika lailla mahdotonta kertoa pelkin äänin. Huomasin tämän konkreettisesti Kappalemäärä-dokumentin editointivaiheessa. Tarvitsin alun, sekä koko ohjelman tunnelman luomisen tueksi päähenkilön haastattelujen kautta saatua äänikerrontaa. Minulla oli onneakin mukana, sillä päähenkilö Kai Ontronen puhuu avoimesti työstään kielen irrottamisineen ja kallon sahaamisineen, joten mahdollisuuksia leikata hyvä alkusysäys haastateluista oli olemassa. Päätin sen myös näin toteuttaa onnistuen siinä hyvin – myös saamani palautteen perusteella.

4.3. Kuulijan ja tekijän vuorovaikutus – käykö ohjelman tarkoitus selville?

Johanna Ventola, jota en vielä silloin tuntenut, kysyi Hannu Karistolta Oamkin Kariston pitämällä radiodokumentti- luennollaan: mikä on radiodokumentin kohderyhmää, kenelle ohjelma tehdään? Karisto vastasi, että ei ole sellaista kuin kohderyhmä tai keskivertokuuntelija tässä lajissa olemissakaan vaan ohjelma tehdään omiin mielikuviiin ja tuntemuksiin luottaen – ikään kuin itselleen. (Karisto 2008). Tämä kommentti herätti minussa paljon kysymyksiä. Mitä järkeä on tehdä ohjelmaa, jota kukaan ei kuuntele? Asiaa pohtiessani sekä siihen liittyvää kirjallisuutta luettuani totesin aika pian, että asian laita on aika lailla toisenlainen. Karisto ja Leppänen toteavat kirjassaan: ”Jos ohjelma koskettaa tekijää, on todennäköistä, että se koskettaa myös kuuntelijaa”(Karisto & Leppänen 1997, 35).

”Se on tekijänsä persoonallinen ja perusteltu, radion keinoja hyväksikäyttävä, materiaalina tästä todellisuudesta hakeva, dramaturgisesti viimeistelty, muotonsa kyseisestä aiheesta hakeva tulkinta jostakin todellisuuden osasta”. (Karisto & Leppänen 1997, 20.) Vastaus kysymykseeni: Mitä järkeä on tehdä ohjelmaa, jota kukaan ei kuuntele, on se, että ainahan ohjelma jollekin tehdään, eihän se muuten olisi ohjelma (Karisto & Leppänen 1997, 35).

Jos pohdin asiaa omien teososani töitten näkökulmasta, totean, että äänikerronnan ja -ilmaisun keinoin sekä niiden avulla olen pyrkinyt kertomaan jotakin, joka nimenomaan minua, tekijää kiinnostaa ja koskettaa. Oli ilo todeta tutkimukseen osallistuneiden palaute- aihe oli koskettanut heitäkin. Siitä radiodokumenteissa ja -featureissa on minun mielestäni pohjimmiltaan kysymys. Ei ole tarkoituskaan tehdä ohjelmaa, jota voi kuunnella esimerkiksi tiskatessa ja jolla tavoitellaan suuria kuulijakuntia.

On ensisijaisen tärkeää, että ohjelma on saavuttanut itselleni asettamat päämäärät. Se on minun näköiseni. Ja on tärkeää, että olen onnistunut luomaan äänikerronnallisia -ja ilmaisullisia keinoja dokumenttiini niin, että myös kuulija on sen kokenut ajattelemallani tavalla. Kuulija on ymmärtänyt sen pääväittämän, mitä ohjelmalla olen alun perinkin halunnut sanoa – mikä on siis ohjelman tarkoitus. Kuulija kun on kuitenkin se, joka tekee ohjelmasta sen lopullisen tulkinnan ja hänelle se, tulkinnan vara, on myös jätettävä. Kuulijaa on kunnioitettava, luotettava häneen (Karisto & Leppänen 1997, 37).

Äänikerronnalliset ja -ilmaisulliset keinot ovat loppujen lopuksi aika yksinkertaisia, kun tiedämme, miten ääniin reagoimme. Tällä tarkoitan kollektiivista äänien tulkintaa (ks. kappale 3) Tunnistamme esimerkiksi ukkosen äänen. Mutta mitä ukkonen tarkoittaneekin tilanteessa, jossa toinen sanoo rakastavansa toista? Ja mitä tarkoittaa Happy Days Are Here Again- melodia soittorasiasta Raiskaus 3500 € -featuressa? Tulkinta jätetään kuulijalle.

Kontrastien käyttö äänikerronnassa, johon jo viittasin edellisessä luvussa 4.2. Kontrastia äänikerronnassa, varsinkin elokuvan maailmassa, käytetään ja on käytetty runsaasti. Kontrastin määritelmä elokuvassa tarkoittaa lyhyesti sanottuna sitä, että kuvan suhde ääneen on vastakkainen. Kuvan tuomaa tunnelmaa voidaan latistaa tai kääntää aivan päinvastaiseksi esimerkiksi musiikin avulla (Kantosalo & Konttinen 2008, 14). Elokuvien maailmasta mieleeni tulee ensimmäisenä Stanley Kubrickin legendaarinenokuva Kelloperälaulu (engl. A Clockwork Orange) ja siitä kohtaus, jossa jengi pahoinpitelee kirjailijaa ja hänen vaimoaan päähenkilön samalla laulaessaan iloista kappaletta I'm Singin In The Rain luoden tällä tavalla kohtauksesta erittäin voimakkaasti emotionaalisen, suorastaan sairaan. Elokuvamusiikissa käsitteistä *parafraasi* ja *kontrapunkti* on puhuttu jo Sergei Eisensteinin ajoista lähtien (Bacon 2004, 234). Parafraasi tarkoittaa musiikin käyttöä tarinan esittämien asioiden vahvistajana tai sävyttäjänä, kun taas kontrapunkti on kuvan ja tarinan esittämien elementtien sommittelemista tavalla taikka toisella toisiaan vastaan (Bacon 2004, 235).

Ääniteoksessa, jossa ei siis ole kuvaelementtiä mukana, kontrasti toteutetaan ns. päällekkäisellä äänikerronnalla. Esimerkiksi featuressa kertojan tuomaa tunnelmaa voidaan kääntää päinvastaiseksi, kuten Raiskaus 3500 €- featuressa. Esimerkkieni myötä voin todeta, että kontrastien käyttö on erittäin tehokas, tunteisiin vetoava elementti äänikerronnassa, kun taas asioiden alleviivaaminen, äänin kerrottavien itsestään selvyyksien tuominen esille esimerkiksi kertojan kautta aliarvioi kuulijaa. Monitulkinnallisuudelle ei anneta mahdollisuutta.

Joitakin asioita on mahdotonta pelkin äänin kertoa.(ks. kappale 4.1) Siksi esimerkiksi Kappale-määrä-dokumentissa kuulijaa avitetaan luomaan omaa tulkintaansa ohjelmasta päähenkilön kertoessaan työprosessin etenemisestä ruumiinavauksessa.

Yhteenvedona jos arvioin omien teososani töitten, radiodokumentin ja -featuren äänikerronnallisia ja -ilmaisullisia keinoja voin todeta seuraavaa:

Dokumentissa autenttiset tilanneäänet ovat lähes ainoita äänikerronnallisia ja -ilmaisullisia keinoja haastattelujen lisäksi, sillä dokumentin muoto syntyy pitkälle olemassa olevasta, autenttisesta materiaalista, kun taas radiofeaturessa muodon määrittää pitkälle sen tekstilähtöisyys, kertoja, ja sen pohjalta tehty äänimaailma. Yhteistä näillä kahdella ohjelmatyypillä on se, että molemmissa pyritään kuulijalle antamaan mahdollisimman paljon kunnioitusta, luottoa tulkintaansa, mutta myös haasteita. Siksi kyseisiä ohjelmamuotoja ei tehdä esimerkiksi tiskauksen yhteyteen, taustalle tarkoitettuna äänimattona, vaan nimenomaan intensiiviseen kuunteluun, kuuntelukokemuksen luomiseen ja sitä kautta kuulijan omaan tulkintaan ohjelmasta.

Tärkeintä – dokumentissa varsinkin – on se, että miksi ohjelma on tehty, mitä sillä halutaan sanoa käy selväksi niin tekijälle kuin kuulijalle.

Palaan tämän kappaleen otsikkoon: käykö ohjelman tarkoitus selville? Tämä tutkimukseni tuo esille seuraavia tuloksia: Teososani työt aiheuttivat kuulijoissa juuri niitä reaktioita ja tulkintoja ohjelmista, joita toivoin niiden aiheuttavan. Ohjelmien tarkoitus kävi siis selväksi. Kun tutkin liitteenä olevia haastattelulomakkeita teososani töistä, voin todeta, että aihe tutkimukseen osallistuneiden mielestä Raiskaus 3500€ -radiofeaturessa on ahdistava, mutta myös mielenkiintoinen. Ohjelma aiheutti, naispuolisissa kuulijoissa varsinkin, jopa raivonpuuskia. Kuulijat samaistuivat tarinan päähenkilöön, he halusivat kuunnella tarinan loppuun ja saada selville, miten tarinan päähenkilön lopulta kävi: saiko hän oikeutta. Kappalemäärä-dokumentissa pääsääntöisesti kommentit käsittelivät sitä, että kuinka joku pystyy tekemään tuollaista työtä sekä toisaalta myös sitä, että se on työtä siinä missä mikä tahansa muukin työ.

Toki joukossa on hiukan yllättäviäkin kommentteja. 51-vuotias nainen Kappalemäärä-dokumenttia kommentoidessaan koki päähenkilön jopa machomaiseksi sankariksi ja marttyyriksi, ja väitti että 2-vuotias vainaja ei voi olla jäämättä mieleen, vaikka ohjelman päähenkilö muuta väittääkin (ks. liite 6/1.) Olen itse eri mieltä – varsinkin jos ajattelen ohjelmaa näin ohjelmantekijän näkökulmasta. Tarinan päähenkilö, obduktiopreparaattori, ei voi ottaa asioita henkilökohtaisesti ja väitän, ettei hänelle 2-vuotias vainaja jää sen erityisemmin mieleen kuin 82-vuotiaskaan. Perustelen seuraavasti: Se on hänelle ihan tavallista työtä. Työtä, jota meistä kaikista ei kuitenkaan ole tekemään ja siitä nimenomaan on Kappalemäärä-dokumentissa kyse. Se on ohjelman premissi, pääväittäjä.

Olen samaa mieltä kuin Hannu Karisto ja Airi Leppänen kirjassaan ”*Jos ohjelma koskettaa tekijää, on todennäköistä, että se koskettaa myös kuuntelijaa*”(Karisto & Leppänen 1997, 35). Kun luin ensi kerran Johanna Ventolan tekemän päähenkilön haastattelun litteroinnin Raiskaus 3500 € -radiofeaturen alkumetreillä, herätti se minussakin ahdistavia tunnelmia, mutta myös suurta mielenkiintoa tekoprosessia kohtaan – tarina kun on epätavallinen. Kappalemäärä-dokumentin päähenkilön tunsin entuudestaan, mutta en sitä, että mitä hän työkseen tekee. Aihe tuntui pelottavalta, mutta myös mielenkiintoiselta – ja myös tämä tarina on epätavallinen.

Teososani töitten, kahden erilaisen radio-ohjelman tarkoitus on nimenomaan aikaan saada vahvoja emotionaalisia elämyksiä kuulijassa, mutta myös monitulkintaisuutta, kuten 51-vuotiaan naisen kommentti osoittaa. Kuulijalle on annettava mahdollisuus monitulkintaisuuteen ja on tärkeää, että sitä myös saadaan aikaan ohjelmilla. Se, miksi naispuoliset kuulijat kokivat Raiskaus 3500 €-radiofeaturen voimakkaammin johtuu luonnollisesti siitä, että heidän naisina on helpompi samaistua samaa sukupuolta edustavaan tarinan päähenkilöön – raiskattuun sellaiseen. Kappalemäärä-dokumentissa vastaavasti tarinan päähenkilön rento tapa kertoa työstään kevensi tutkimukseen osallistuneiden mielestä kyseisen dokumentin muuten epätavallista ja hieman pelottavaakin aihetta.

Haastatteluiden perusteella voin todeta myös, että ihmisten mielenkiinto epätavallisia tarinoita kohtaan on suuri. Aiheet ”ruumiinavaus” ja ”raiskaus” haastatteluliitteiden perusteella koetaan ahdistaviksi, mutta sen verran mielenkiintoisiksi, että kuulijalle tulee tarve saada tietää asioista enemmän. Minkälainen ihminen molempien tarinoiden takaa löytyy. Koettiin myös, että tarinaa tukeva äänikerronta luo tunnelmaa mielenkiintoiseen aiheeseen ja siten tuo vielä selkeämmin esille ohjelman pääväittämän.

Yhteenvedoksi molempia ohjelmatyyppejä tutkiessani, niin kuulijan kuin tekijän näkökulmasta, esitän tärkeitä tekemiäni havaintoja: Kuuntelijalle ei tarjota, eikä pidäkään tarjota, yhtä ainoaa ja valmista totuutta, kuuntelijat kun tulkitsevat ohjelmaa eri lähtökohdista. On tärkeää, että syntyy mahdollisuus monitulkintaisuuteen. Ohjelman ei pidä vastata kysymyksiin, vaan pikemminkin esittää niitä. Kaiken tämän edellytyksenä tietenkin on, että kuulija haluaa ja jaksaa kuunnella ohjelman loppuun saakka.

5. TEORIASTA KÄYTÄNTÖÖN - ÄÄNIKERRONNAN JA -ILMAISUN UHAT JA MAHDOLLISUUDET RADIO-OHJELMASSA

Palaan tässä luvussa aiemmin esittämiini tuloksiin niin kuulemisesta, eri äänien tunnistamisesta ja tulkinnasta, kuin äänikerronnan ja -ilmaisun keinoista. Olen koettanut selvittää millä keinoilla saan ihmisen assosioimaan pelkin äänin kertoen tietyn aikakauden tapahtumia, ja totesin että musiikki tietyltä vuosikymmeneltä palauttaa mieliimme muistoja ajanjaksolta. Teettämissäni äänikuvaharjoituksissa kuolemaa assosioitiin pääsääntöisesti itkun ja nyhkimisen äänin, pelkoa kiihtyvin sydämen lyönnein. Itse ärsyyntyy hytтын ja karpäsen äänestä öiseen aikaan, parhaassa unessa ollessaan. Isot ja voimakkaat äänet herättävät pääsääntöisesti kunnioitusta, pelkoakin, mikäli emme niitä jo entuudestaan tunne, kun taas pienet ja hiljaiset viittaavat meitä pienempiin, heikompiin. Kontrastien käyttö äänikerronnassa on tehokasta ohjelman tunnelmaa luodessa (ks. sivu 24). Mahdollisuuksia siis riittää ja mielestäni erilaisia kokeiluja pitääkin tehdä, sillä usein kokeilemalla syntyy vahingossa hyviä äänikerronnallisia ratkaisuja. Näissä mahdollisuuksissa mielestäni piilee myös seuraavanlainen vaara: Ääni- ja äänimaailma eivät kerro kuulijalle mitään ja toimivat vain pelkkänä lavasteena. Ohjelma täytetään äänin ja varsinkin musiikilla sen paremmin miettimättä, mikä on tietyn musiikin lisäarvo ja merkitys.

5.1. Musiikki ohjelmassa

Musiikilla radio- ja tv-ohjelmissa ohjelmaa rytmitetään, mutta sillä myös luodaan tunnelmaa. Elokuville yhdessä musiikilla, leikkauksella ja kuvakerronnalla luodaan jatkuvuutta kohtausten välille. Elokuvasäkirjoituksissa näkee hyvin usein merkinnän *montaasi musiikilla*, joka tarkoittaa sitä, että musiikin, leikkauksen ja kuvakerronnan avulla voidaan taloudellisesti kertoa pitkän ajanjakson tapahtumaketju, jonka todellinen kesto on huomattavasti pitempi kuin itse elokuvan kesto. (Montaasi 2010, hakupäivä 6.10.2010.) Mikä merkitys musiikilla on radiodokumentissa ja -featuressa? Pitääkö olla musiikkia? En tarkoita sitä, että musiikki olisi radio-ohjelmassa, dokumentissa tai featuressa, välttämätön paha, vaan sitä, että sen käytön tulisi olla tarinan kannalta perusteltua. Jokin selkeä funktio sillä täytyy olla. Radio-ohjelmassa musiikki on varsin oiva äänikerronnallinen mahdollisuus sekä keino johdattaa kuulija aiheeseen, jonka tapahtumat esimerkiksi sijoittuvat tiettyyn maanosaan, aikakauteen ja tapahtumiin. (ks. luku 3.3) Mikäli musiikilla ei ole

tarinankerronnan kannalta selkeää lisäarvoa tuovaa funktiota, miksi sitä käyttää, jos ohjelman kokonaisuus sekä rakenne ovat ehjiä ja ohjelma vangitsee kuulijan ilman musiikkiakin?

Perustelen omien teososani töitteni kautta seuraavasti:

Kappalemäärä-dokumentissa koettaessani lisätä musiikkia, ja vieläpä kuolemaan liittyvää sellaista, kuten esimerkiksi suurten valtiomiesten hautajaisissa usein soitettua kappaletta Narvan Marssia, haastattelujen alle. Kuuntelin ja pohdin ensimmäisen leikkausversion jälkeen musiikin merkitystä, ja tulin siihen lopputulokseen että miksi ihmeessä käytän musiikkia? Vieläpä musiikkia, joka viittaa kuolemaan, vaikka itse ohjelma jo kertoo ”kuolematyöläisestä”? Tarkoitushan on nimenomaan tehdä dokumenttia rempseästä, tavallisesta, hyvin avoimesti työstään kertovasta obduktiopreparaattorista, joka suhtautuu itse työhönsä hyvin arkisesti – hyvine ja huonoine puolineen. Narvan Marssi jäi pois. Se ei tuonut ohjelmaan minkäänlaista lisäarvoa vaan päinvastoin, koin mielessäni vain alleviivaavani asiaa, joka kyllä käy kuulijalle selväksi päähenkilön haastattelujen kautta. Johanna Ventolan Raiskaus 3500 €- featurissa musiikin käyttöä ei edes suunniteltu. Ainoastaan tuo jo aiemmin mainitsemani soittorasiasta tuleva tunnistettava melodia Happy Days Are Here Again.

Olen sitä mieltä, että molemmissa teososani töissä ei ollut tarpeen käyttää minkäänlaista musiikkia. En kokenut musiikin käyttöä varsinaisesti uhkana, mutta en löytänyt sille lisäarvoakaan. Sen sijaan päätin keskittyä äänikerronnallisia ratkaisuja miettiessäni tiloihin ja siirtymiin.

5.2. Tilat, siirtymät ja ääniperspektiivi

Uskon, että kun kuulija, varsinkin radiodokumenteissa, kuuntelukokemuksensa kautta kokee seuraavansa tilannetta objektiivisesti, autenttisten tapahtumien keskellä, hän luo paremman tulkinnan ohjelmasta. Radiodokumentissa tai -featurissa, ylipäättään radio-ohjelmassa ei voida kuvien kertoa mitään, on äänillä asioiden kertominen entistäkin haastavampaa. Siksi on erityisen tärkeää ns. viedä kuulija tapahtumapaikalle. Kun kuulija aistii tilan, alkaa hän äänellisten vihjeiden perusteella luoda visuaalista kuvaa tapahtumapaikasta ja henkilöistä (Kainulainen 2010, 19).

Teososani töissä tiloja äänittäessäni kiinnitin suuren huomion siihen, kenen näkökulmasta tapahtumat tiloissa etenevät. Seuraako mikrofoni tapahtumia ikään kuin ulkopuolisena, objektiivisena tarkkailijana vai viemmekö kuulijan esimerkiksi päähenkilön mukana tilasta toiseen. Kappalemää-

rä-dokumentissa siirtymä työpaikalta työpäivän jälkeen harrastusten pariin toteutettiin ensinnäkin autenttisissa tiloissa, mutta myös autenttisissa tapahtumissa. Siirtymät sisätiloista ulkotiloihin tehtiin objektiivisesta näkökulmasta. Kuulijalle annettiin ymmärtää, että seurataan mikrofoneinemme päähenkilöä sivusta, kun taas Raiskaus 3500 €- featurissa kuulija johdateltiin tilaan kertojan kautta. Tällöin äänikerronta, sekä tapahtumat tiloissa etenivät päähenkilön, kertojan subjektiivisesta näkökulmasta.

Tulkitessamme eri äänilähteitä erilaisten äänellisten vihjeiden perusteella, aktivoituvat myös muut aistit – niin visuaaliset kuin toiminnalliset. Radio-ohjelmaa kuunnellessamme olemme pääsääntöisesti kuitenkin vain yhden aistin tuoman informaation varassa. Siksi radio-ohjelmassa äänikerronta on kaikinensa hidastempoista. Kuulijalle täytyy antaa aikaa tulkita ja tunnistaa tapahtumapaikka eli tila, jossa ollaan, sekä eri tiloissa olevat henkilöt.

Mitä tulee tilojen äänittämiseen, olen vahvasti sitä mieltä, että tilojen äänittämisen tulisi tapahtua nimenomaan siitä paikasta, siitä suunnasta mihin ensimmäisenä tilaan tullaan ja mistä tehdään tilan ensimmäiset äänihavainnot. Kuulija kokee itse olevansa mikrofonin paikalla äänihavaintoja ympäristöstä tekemässä. Äänittäjälle tämä tieto on tärkeä, koska tavalla, jolla hän mikrofoneineen hahmottaa tilaa, on suora vaikutus siihen millaisia äänitallenteita äänittäjä tekee (Aro 2006, 38).

Esimerkkejä: Tullaan ulkoa johonkin virastoon, todennäköisesti pysähtytään hetkeksi aulaan sisälle tultuamme, katseella haetaan katon rajassa olevia opasteita tai suunnataan kulku infopisteeseen saadakseen siellä työskentelevältä lisäohjeita. Toinen esimerkki voisi olla kauppakeskus. Suunnataan kulku ostokärryjen luo ja lähdetään kärryjen kera kulkemaan osastolta toiselle. Kuullaan selkeästi kuinka *äänimaisema*¹ sekä äänimaailma muuttuvat kulkiessamme osastolta toiselle, jotkin äänistä tulevat lähemmäksi, jotkin taas loittonevat. Mainitsin tämän kappaleen alussa termin äänen objektiivinen näkökulma. Termillä tarkoitan tämän esimerkin kautta seuraavaa:

Sijoitetaan mikrofonin kesäaikaan, kaupungin keskustassa sijaitsevan kahvilan terassille, jonka välittömässä läheisyydessä on kuohuva koski patoineen. Äänimaisemassa koski ei tule lähemmäs eikä siirry etäämmälle, mutta kuullaan kyllä selkeämmin ohi kulkevat äänilähteet. Mikrofoni

¹ Käsitteellä *äänimaisema* kanadalainen musiikkitieteilijä, säveltäjä ja viestinnän tutkija R. Murray Schafer tarkoittaa koko akustista elinympäristöämme. Äänimaisematutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten äänimaisemat eroavat toisistaan ajassa ja paikassa sekä tutkia, miten äänet vaikuttavat käyttäytymiseemme. (Äänimaisema 2010, hakupäivä 1.10.2010)

siis sijoitetaan sellaiseen paikkaan, johon kuvittellaan kuulijan istuvan ja mitä hän kuulee äänimaisemassaan kahvikuppostaan nauttiessaan. Toki tilanne muuttuu äänimaisemassakin, jos ko. esimerkissäni mikrofoni seuraa tapahtumia päähenkilön näkökulmasta hänen käydessään esimerkiksi vessassa, joka sijaitsee sisätiloissa. Silloin koskikin siirtyä etäämmälle ja äänimaisema muuttuu kun siirrymme ulkoa sisätiloihin.

Tässä yhteydessä on syytä puhua käsitteestä *ääniperspektiivi*. Ääniperspektiivi on hyvin tärkeä osa varsinkin tiläänentoistossa, olipa kyseessä sitten radiodokumentti tai -feature, tv-ohjelma tai elokuva. Ääniperspektiivillä tarkoitetaan äänen suhteellista leveyttä, äänilähteen etäisyyttä kuulutelukohdasta. Äänilähde itsessään säteilee useaan suuntaan ja usein suuri osa äänestä etenee kuulijan ohi ympäristöön. Ulkotiloissa kuulija usein erottaa vain äänilähteestä tulevan suoran äänen, kun taas sisätiloissa hän kuulee myös heijastumia tilan katosta, seinistä sekä lattiasta. Tätä sanotaan epäsuoraksi ääneksi. (Aro 2006, 13.)

Molemmissa teososani töissä käytin paljon aikaa erilaisten tilojen äänittämiseen. Kappalemäärädokumentissa äänitin tiloissa tapahtuvaa työn ääntä siitä paikasta, mihin ensimmäisenä menin ruumiinavaussalissa. Oli tärkeää saavuttaa kuulijalle tunne, että hän itse seuraa tilannetta sivusta ja kuulee kuinka päähenkilö kulkee tilassa välillä lähemmäs, välillä kauemmaksi, vasemmalta oikealle, objektiivisesta äänen näkökulmasta. Raiskaus 3500 €-featuressa, varsinkin poliisilaitoskohtauksessa, oli taas tärkeää luoda illuusio siitä, että mikrofoni on päähenkilön korvat – subjektiivisesta äänen näkökulmasta.

Yhteenvedon totean, että tilojen käyttö, tiloissa äänitetyt äänet sekä siirtymät tiloista toisiin ovat mielestäni äänikerronnan ja -ilmaisun tehokkaimpia ja parhaimpia muotoja kun puhumme radiodokumentin ja -featuren äänimaailmasta. Kyseisillä äänielementeillä voimme viedä kuulijan autenttisiin tapahtumapaikkoihin, autenttisiin äänimaisemiin. Omien teososani töitten kautta totean myös, että radiodokumenteissa ja -featureissa musiikki on varsin hyvä keino johdattaa kuulija tietylle ajanjaksolle, eri paikkoihin, jopa eri maanosiin, mutta musiikkia ei mielestäni ohjelmaan tarvi lisätä, ellei se tuo selkeää lisäarvoa. Kuten aiemmin kappaleessa 4.1 mainitsin, radiodokumenttien äänimaisema kostuu lähes sataprosenttisesti autenttisesta äänimaisemasta, kun taas featuressa äänimaisema ja -maailma koostu pitkälti tekstin ja kertojan pohjalta luoduista elementeistä. Olen kuitenkin sitä mieltä, että myös featureissa tulisi pyrkiä mahdollisimman autenttiseen

äänimaailman, varsinkin tilojen suhteen. Feature perustuu faktaan ja mikäli tapahtumat tekstissä sijoittuvat poliisilaitokselle, kuten Raiskaus 3500€-featuressa, on tärkeää kuulijan kannalta sijoittaa tapahtumat ko. tiloihin – olkoonkin että kohtaukset näytellään ja tilat lavastettuja. Kuulija pysyy kuitenkin paljon paremmin, huomattavasti tehokkaammin assosioimaan menneitä tapahtumia päähenkilön näkökulmasta kuullessaan autenttiset tilat ja tapahtumat kuin ns. ”puhuvan pään” kautta. (ks. sivu 13, Skeemateoria)

5.3. Desibeli ja taajuus – tärkeät äänen fysikaaliset suureet sekä niiden hyödyntäminen äänikerronnassa

Äänellä on kaksi tärkeää fysikaalista suuretta: voimakkuus ja taajuus. Voimakkuutta mitataan desibelein (dB) ja taajuutta hertsein (Hz) Tutkimukseni aihe ei ole käydä läpi äänen fysikaalisia suureita. On kuitenkin muutamia asioita, joita on hyvä äänikerronnan ja -ilmaisun näkökulmasta näistä suureista tietää, sillä jonkin ääneen kuultua tehdään siitä seuraavanlaisia havaintoja: Mistä se tuli? Kuinka kaukaa? Oliko ääni hiljainen vai voimakas? Oliko ääni taajuudeltaan matala vai korkea? Miten siihen reagoidaan? (Ks. luku 3.) Mietin aina ääntä leikatessani, miten saan kuulijan havainnoimaan myös voimakkuudeltaan pienet, mutta kerronnallisesti tärkeät äänet teoksessani.

Kysyttäessä näistä suureista olen lyhyesti todennut seuraavaa: Mitä enemmän desibelejä äänessä on, sitä voimakkaampaa se on ja mitä enemmän äänen hertsejä on, sitä korkeampi ääni. Käyn läpi desibeliasteikkoa arkielämän ääniin: ihmisen kuulokynnys on 0 desibeliä, tuuleton metsä 10 desibeliä, normaali puhe on voimakkuudeltaan noin 50–60 desibeliä ja kipuraja 120–130 desibeliä. Äänen voimakkuus määritellään useimmiten *äänepaineena*. Kuulokynnys, 0 desibeliä, muodostaa sen yhteisen vertailutason, johon voidaan muita äänilähteitä vertailla ja siksi tämän dB merkinnän lisäksi merkitään myös kirjainyhdistelmä SPL, joka tulee sanoista Sound Pressure Level ja tarkoittaa suomennettuna siis äänenpainetta (Laaksonen 2006, 25.)

Melurajana yleisesti pidetään 80 desibeliä. Tämän huomaa usein mm. tehdashalleissa varoituskylttien muodossa, jossa kehoitetaan käyttämään kuulosuojaimia (Äänipää 2010, hakupäivä 1.10.2010) Hertsi äänessä taas tarkoittaa äänen tiheyden ja harventumien määrää sekunnissa ja tarkoittaa äänen taajuutta (Äänipää 2010, hakupäivä 1.10.2010) Ihmisen normaali kuuloalue on 20–20 000 hertsiä, ja se huononee iän myötä. Arkielämässä, varsinkin soittajille on tutuksi tullut

A-sävel, jonka taajuutta, 440 hertsiä, pidetään standardivireenä musiikissa. Ihmisen puheen taajuusalue alkaa 80 hertsistä, ylettyen jopa 10 000 hertsiin.

Herkin kuulomme taajuusalue, niin sanottu Preesens-alue, on Äänipää-nettisivuston mukaan välillä 2000–8000 hertsiä (Äänipää 2010, hakupäivä 7.10.2010) Aistimme siis erityisen hyvin keski-alueelle, keskitaajuuksille sijoittuvia ääniä ja kaikkein herkin kohta sijoittuu 2,5-3 kilohertsin taajuudelle, mikä taas johtuu siitä, että korvakäytävämme resonoivat tuolla taajuusalueella (Laaksonen 2006, 29.)

Tämän totesin kerran ollessani työpisteessäni, joka sijaitsi rakennuksen alakerrassa. Yläkerrassa sijaitsi Avid-editointiyksikkö, jossa opiskelijamme tekivät master-nauhaa pohjaten nauhaa kansainvälisellä radio- ja tv-asemien mittasignaalilla eli 1000 hertsin testiäänellä. Kuulin tuon testiäänänen tosi selvästi, vaikka se tuli läpi kahden oven – vieläpä yläkerrasta. Minulle siis 1000 hertsin taajuudella oleva signaali ei tarvitse suurta äänen voimakkuutta aiheuttaakseen jopa pahaa oloa. Taajuusaluetta, 1000–8000, hertsiä korostaessa saadaan mm. puheeseen selkeyttä (Äänipää 2010, hakupäivä 7.10.2010) Toisaalta se on myös taajuusalue, johon ääniä sijoitettaessa saadaan aikaan erilaisia emotionaalisia reaktioita kuulijassa – ilman kovaa äänen painetta. Yksi mainio esimerkki on oma kokemukseni tuosta 1000 hertsin testisignaalista. Tuo taajuus on henkilökohtaisesti allekirjoittaneelle taajuus, jota en voi kauaa kuunnella, ainakaan testisignaalin muodossa alkamatta voimaan pahoin.

Tämä esimerkkini viittaa siihen kuinka kuulomme erottelee erikorkuiset, akustisesti syntyneet äänet. Se viittaa aikaan, ennen kuin oli olemassa minkäänlaisia audiovahvistimia. Tuo erottelukyky perustuu ihmisen kuulon epälineaariseen taajuusriippuvuuteen, joka on ihmisen anatominen ja synnynnäinen ominaisuus (Laaksonen 2006, 29) Sota-aikana käytettiin äänellistä propagandaa. Kaiuttimista soitettiin panssarivaunujen jyrinää tarkoituksena pelotella ja harhauttaa vihollista. 2000 vuotta aiemmin saman asian hoitivat rummut ja pasuunat (Aro 2006, 41). Karjaansa vahtivan paimentolaisen koko olemassaolo riippui täysin siitä, kuuliko hän susilauman tulon kahden tai vasta puolen kilometrin päästä (Laaksonen 2006, 29.)

Mikäli haluan äänikerronnassani kuulijan tekevän havaintoja pienellä äänen voimakkuudella olevista äänistä, korostan miksaus- ja editointivaiheessa Preesens- taajuusaluetta. Näin toimin muun muassa raiskaus 3500 €- radiofeaturessa. Korostin miksausvaiheessa tätä taajuusaluetta näyttelijä Rita Suomalaisen luomassa karaktäärissä. Päähenkilöllä on ohjelmassa vakavaa ker-

rottavaa. Halusin tämän pienen ihmisen hädän tulevan kuuluville, kuulijan tekemään ensimmäisenä havainnon pelokkaasta naisesta, korostamalla hänen puheeseensa taajuuksia Preesens-alueella – siis 1000–8000 hertsiä.

Äänen havainnoimisesta tulee ensimmäisenä mieleen termi *huomiopiste*. Huomiopiste, äänellinen sellainen, tarkoittaa sitä äänitilan kohtaa, joka koetaan kuulokuvassa tärkeimmäksi. Sitä ääntä, mihin ensimmäisenä kuulija kiinnittää huomionsa, ja mikä vetää kuulijan mielenkiinnon puoleensa.

6 YHTEENVETO JA POHDINTAA

Mitä olen oppinut näitten prosessien kautta? Paljon. Opin ja sain tietää, että on olemassa muitakin radio-ohjelman muotoja kuin uutiset, urheiluradio, toivekonsertit, keskusteluohjelmat. Opin tuntemaan kaksi uutta radion ohjelmamuotoa, joitten olemassa olosta en tiennyt rehellisesti sa-
nottuna yhtikäs mitään – saati että olisin aiemmin niitä koskaan tehnyt tai ollut jollakin tapaa mu-
kana itse tekoprosessissa. Kun kyselin kuulijoilta tunnelmia teososani töitten kuunteluhetken jäl-
keen, ja kun vedän yhteen kaikki kommentit, voin todeta seuraavaa:

Kappalemäärä-dokumentti koettiin pääsääntöisesti mielenkiintoiseksi, se eteni loogisesti ja se aiheutti pääsääntöisesti kysymyksiä siitä kuinka joku voi tehdä tuollaista työtä ja kuinka henkilö joka tekee ruumistyötä voi olla niin tavallinen? Dokumentti ei aiheuttanut varsinaisia tunnepuuskia kuulijoissa, mutta kosketti kuulijoita kuitenkin sen verran, että ohjelma jaksoi palautteen perus-
teella kantaa koko puolen tunnin kestopnsa ajan. Äänet ja äänimaailma miellettiin helposti ymmär-
rettäviksi, ne tukivat tarinaa ja kuulijat pystyivät äänikerronnan perusteella assosioimaan missä
ohjelmassa kulloinkin ollaan ja mitä tapahtuu.

Raiskaus 3500 €- feature herätti vastaavasti isoja tunnepuuskia, varsinkin naispuolisissa kuuli-
joissa, joka on ymmärrettävää ohjelman luonteen huomioon ottaen. Nimimerkillä 51-vuotias nai-
nen haastatteluun vastanneen henkilön tämä ohjelma sai pohtimaan väkisinmakaamista yleisesti
rikoksena, syitä jotka johtavat väkisinmakaamiseen sekä asenteeseen virastoissa rikoksen uhrik-
si joutunutta kohtaan. Ensimmäisen tuntemukset, jotka kuulijoilla jäivät tästä ohjelmasta mieleen,
olivat ahdistus, tuska ja viha. Näyttelijä Rita Suomalaista assosioitiin tarinan oikeaksi päähenki-
löksi. Syy siihen löytyy Rita Suomalaisen näyttelijän ammattitaidosta. Suomalainen onnistui luo-
maan hahmosta äänenkäytöllään, puhetavallaan ja -rytmillään sellaisen, että kuulijat pystyivät
samaistumaan päähenkilöön ja sitä kautta luomaan käsityksensä raiskauksen uhrista ja hänen
tunnetiloistaan tapahtuneen jälkeen. Rita Suomalainen ei missään vaiheessa huutanut, julistanut
tai saarnannut epäoikeudenmukaisuuttaan, vaan kertoi asiat hyvin pelokkaalla, itkunsekaisella,
ahdistuneella äänellä.

Myös tässä ohjelmassa äänet ja äänimaailma koettiin helposti ymmärrettäviksi. Kuulijat kokivat,
että tässä ohjelmassa äänimaailmaa oli vähemmän ja olivat sitä mieltä, että sitä olisi voinut olla
enemmänkin.

Voin olla hyvillä mielin saamani palautteen perusteella. Molemmissa ohjelmissa kerrottavat asiat äänimaailmoineen kuulijat kokivat haluamallani tavalla. Tässä yhteydessä esille nousee kolme tärkeintä tutkimukseni tulosta:

- kuulijan merkitys ohjelmassa
- radiodokumentin ja -featuren tärkeimmät eroavaisuudet
- äänikerronnan ja -ilmaisun haasteellisuus radio-ohjelmassa.

Nämä kolme asiaa ovat myös tärkeimmät, mitä olen oppinut näiden töitteni myötä. Kuulijan merkityksestä ohjelmaan viittaa Hannu Kariston ja Airi Leppäsen kirjasta tuttuun lauseeseen: ”Jos ohjelmaa koskettaa tekijää, on todennäköistä, että se koskettaa myös kuulijaa. Ainahan ohjelma jollekin tehdään, eihän se muuten olisi ohjelma” Opin myös, että radiodokumentissa ollaan pääsääntöisesti kerrottavan asian äärellä autenttisissa tapahtumapaikoissa, ja että ohjelman muoto hahmottuu vasta leikkauspöydällä kaiken uudelleen arvioinnin jälkeen. Feature ohjelmana on tekstilähtöinen ja äänikerronta tapahtuu studioon lavastetussa ympäristössä jossa kertojan roolissa on usein näyttelijä. Halusin kuulijoiden reagoivan tiettyihin ääniin, äänimaailmoin tietyllä tavalla pitäen ohjenuorana aluksi sitä reagoinko itse niihin toivomallani tavalla, varsinkaan kun en pysty käyttämään visuaalisia keinoja hyväkseni. Miten tästä eteenpäin jatkaisin tutkimusta? Keskittyisin entistä enemmän kuuloon ja kuulemiseen, äänien tulkintaan ja tunnistamiseen sekä siihen, kuinka tämä haluttu lopputulos saadaan teknisesti aikaan.

LÄHTEET

Aro, Eero. 2006. Tila-ääni. Porvoo: Idemco Oy.

Bacon, Henry 2004. Audiovisuaalisen kerronnan teoria. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 792. Suomen Elokuva-arkiston julkaisuja.

Hakupäivä 7.10.2010. Henriksson, Saara. 2005. Dokumentaarisen radio-ohjelman käsikirjoittaminen. Diakonia ammattikorkeakoulu, Turun yksikkö. Opinnäytetyö.

http://kirjastot.diak.fi/files/diak_lib/Turku2005/HenrikssonSaara05.pdf.

Hakupäivä 16.5.2010. Hjerppe, Silja. 2010. Viha kuuluu äänestä iloa paremmin.

<http://aikalainen.uta.fi/2010/03/12/viha-kuuluu-aanesta-iloa-paremmiin/>.

Hakupäivä 6.10.2010. Hytönen, Ida- Maria. 2010. Radiofeaturen rakenteellinen ruumiinavaus. Metropolia, Helsinki. Opinnäytetyö. <https://publications.theseus.fi/handle/10024/10777>

Hakupäivä 6.10.2010. Kainulainen, Suvi. 2010. Reissuradio tekee hanttihommia Lontoossa. Äänikerronnan merkitys radiodokumentissa. Diakonia-ammattikorkeakoulu Diak Länsi, Turku. Opinnäytetyö

https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/12957/Kainulainen_Suvi.PDF?sequence=1

Hakupäivä 11.10.2010. Kantosalo, Panu & Konttinen, Juhana. 2008. Ääniraidan ja musiikin merkityksiä Quenin Tarantinon elokuvissa. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Kulttuuri, viestinnän koulutusohjelma. Opinnäytetyö. http://asia.kuvat.fi/tarantino/aaniraidan_ja_musiikin_2008.pdf

Karisto, Hannu & Leppänen, Airi. 1997. Todellisia tarinoita. Radiodokumentin tekeminen. Helsinki: Oy Edita Ab.

Karisto, Hannu 2010. Radiodokumentti. Luento Oulun Seudun ammattikorkeakoulussa 7.10.2008.

Koivumäki, Ari. 1993. Äänikerronta. Helsinki: Opetushallitus.

Laaksonen, Jukka, 2006. Äänityön kivijalka. Idemco Oy, Riffi-julkaisut.

Nissilä, Lasse. 2001. Synestesia- Tietoisuuden mielikuvat.

http://www.lassenissila.net/dmdocuments/Gradu_Lasse_Nissila.pdf.%20 Hakupäivä 23.9.2010

Montaasi, Elokuvantaju 2010. <http://elokuvantaju.uiah.fi/oppimateriaali/jalkituotanto/montaasi.jsp>
Hakupäivä 6.10.2010.

Salomaa, Pertti. 1989. Dokumentaarinen radioilmaisu. Oy Yleisradio Ab. Suunnittelu- ja tutkimusosasto.

Sivistyssanakirja. 2001. Helsinki. WSOY.

Viita, Heli & Huttunen, Kerttu & Sorri, Matti. 1998. Korvat ja kuuleminen. Suomen kuurosokeat ry:n julkaisuja Sarja A2. 1998.

Hakupäivä 1.10.2010. Äänimaisema, Äänipää 2010. http://www.aanipaa.tamk.fi/maise_1.htm

Hakupäivä 7.10.2010. Äänen taajuus, Äänipää. 2010. http://www.aanipaa.tamk.fi/taajuu_1.htm

Hakupäivä 1.10.2010. Äänen voimakkuus, Äänipää. 2010.
http://www.aanipaa.tamk.fi/voima_1.htm

HAASTATELU

Kuulit juuri kaksi radiodokumenttia. Pohdi tehtävää rauhassa ja vastaa sitten seuraaviin kysymyksiin:

- Minkälaisia tunteita/ajatuksia ne herättivät?
- Tukiko äänimaailma dokumenttien tarinaa?
- Mitä et äänimaailmassa ymmärtänyt?
- Kävikö dokumenteissa selväksi se, mistä siinä pohjimmiltaan on kysymys?
- Miten kuvailisit tarinoissa esiintyviä henkilöitä?
- Mielipiteesi tiloista? (ulkotilat, sisätilat)
- Muita kommentteja?

Nimeä ei tarvitse paperiin laittaa, mutta ole ystävällinen ja kerro sukupuolesi sekä ikäsi

HAASTATTELU**MIES 19V**

Kuulit juuri kaksi radiodokumenttia. Pohdi tehtävää rauhassa ja vastaa sitten seuraaviin kysymyksiin:

- Minkälaisia tunteita/ajatuksia ne herättivät?
- Tukiko äänimaailma dokumenttien tarinaa?
- Mitä et äänimaailmassa ymmärtänyt?
- Kävikö dokumenteissa selväksi se, mistä siinä pohjimmiltaan on kysymys?
- Miten kuvailisit tarinoissa esiintyviä henkilöitä?
- Mielipiteesi tiloista? (ulkotilat, sisätilat)
- Muita kommentteja?

Nimeä ei tarvitse paperiin laittaa, mutta ole ystävällinen ja kerro sukupuolesi sekä ikäsi

"DOKUMENTTI 1

Tämä radiodokumentti herätti monenlaisia tunteita ja ajatuksia. Tuli hiljainen olo ja ajattelin myös tarkemmin hänen silmissään ulkopuolisten ajatuksia hänestä. Äänimaailma sopi tosi hyvin dokumentin taustaksi joka loiu tunnelmaa hyvin. Kaikki äänimaailman äänet oli hyvin ymmärrettävissä ja niitä oli käytetty eri kohtiin sopivin määrin. Ei ollut liikaa eikä liian vähän. Kyllä tajusin mistä oli kysymys. Aihe oli tosi mielenkiintoinen. Henkilö oli keski-ikäinen mies, joka varovaisesti kertoi työstään. Tiloista ei ollut missään vaiheessa epäilystäkään että missä milloinkin oltiin, tilat tulivat tosi selvästi esille.

OMA KOMMENTTI: *Tosi hyvä dokumenttikipale mielenkiintoisesta aiheesta varovaisesti ja lyhyesti*

DOKUMENTTI 2

Ahdistunut on sana, jolla kuvaan tunteen tämän radiodokumentin myötä. aihe oli myös tosi arka ja odottelin seuraavaa lausetta minkä hän sanoi. Kertoi tosi hyvin ja rauhallisesti synkän aiheen.

Ääntä oli tässä dokumentissa vähemmän kuin edellisessä, olisi saanut olla enemmänkin, mutta kaikki mitä ääntä kuulin tuli ymmärretyksi.

Kysehän oli raiskauksesta. Henkilö kuulosti vähän ahdistuneelta ja pelokkaalta, mutta osasi kuitenkin kertoa asian varovaisesti. Sisä- ja ulkotilat olivat hyvin poimittavissa ja kuulin tässäkin, missä milloinkin oltiin.

OMA KOMMENTTI: Koskettava ja vakava-aiheinen dokumentti, joka oli tuotettu hyvin ja toteutettu vielä paremmin”

HAASTATTELU**NAINEN 24V.**

Kuulit juuri kaksi radiodokumenttia. Pohdi tehtävää rauhassa ja vastaa sitten seuraaviin kysymyksiin:

- Minkälaisia tunteita/ajatuksia ne herättivät?
- Tukiko äänimaailma dokumenttien tarinaa?
- Mitä et äänimaailmassa ymmärtänyt?
- Kävikö dokumenteissa selväksi se, mistä siinä pohjimmiltaan on kysymys?
- Miten kuvailisit tarinoissa esiintyviä henkilöitä?
- Mielipiteesi tiloista? (ulkotilat, sisätilat)
- Muita kommentteja?

Nimeä ei tarvitse paperiin laittaa, mutta ole ystävällinen ja kerro sukupuolesi sekä ikäsi

”Ensimmäinen radiodokumentti sai ajattelemaan, että ruumiinavaustyö on työ siinä missä muutkin työt. Haastateltava henkilö osasi suhtautua asiaan myös huumorin avulla: kaikki ei ole niin vakavaa kuin luulisi. Dokumentti herätti mielenkiintoa enne itselle tuntematonta työtä kohtaan siten, että mielellään kuulisi enemmänkin työn rutiineista. Lopussa ollut vapaa-ajan harrastuksesta kertominen kevensi tunnelmaa.

Toisesta radiodokumentista heräsi paljon kysymyksiä, kuten miksi kukaan ei auta... dokumentista välittyi henkilön ahdistu ja turhautuneisuus. Dokumentti sai ainakin minut ajattelemaan viranomaisten suhtautumista vaikeisiin asioihin.

Molemmissa dokumenteissa äänimaailmasta tiesi, missä ollaan ja mitä tapahtuu. Ne siis selvensivät ja värjivät tarinaa.

Kummankaan radiodokumentin äänimaailmassa ei ollut mitään, jota ei olisi ymmärtänyt.

Aluksi molemmissa dokumenteissa täytyi miettiä, mistä oikein on kyse. Mutta vastaukset tulivat esiin dokumenttien jatkuessa. ensimmäisessä dokumentissa pystyi, "väliäänen" aikana ajattelemaan ja sisäistämään kuulun asian.

Ensimmäisen radiodokumentin henkilöstä sai vaikutelman että hän on yli 50-vuotias, huumorintajuinen, rento, mutta asiallinen mies. Hän suhtautuu työhönsä sen vaatimalla vakavuudella sekä vahvalla ammattitaidolla. nämä asiat välittyivät hänen kertomistavasta ja varsinaisesta jutusta.

Toisen radiodokumentin tyttö vaikutti noin 20-vuotiaalta. Hän tuntui myös olevan kyllästynyt ja väsynyt viranomaisten toimintaa. Hän kuulosti ahdistuneelta ja nöyryytetyltä. Toisaalta hänestä sai myös jokseenkin itsevarman ja taistelutahtoisen kuvan. Nämä asiat välittyivät puheäänestä, ja siitä miten hän asioista puhui.

Tilojen kuvaus äänillä oli onnistunut hyvin. Missään vaiheessa ei tuntunut siltä, ettei tiedä missä ollaan.

Molemmat radiodokumentit olivat mielenkiintoisia; tavallisten ihmisten elämästä kertovia dokumentteja. Tosin "tarinat" eivät olleet kovinkaan tavallisia. ehkä se on syy, miksi dokumentit olivat mielenkiintoisia. Jälkimmäinen dokumentti vetosi myös tunteisiin"

HAASTATTELU**NAINEN 25V.**

Kuulit juuri kaksi radiodokumenttia. Pohdi tehtävää rauhassa ja vastaa sitten seuraaviin kysymyksiin:

- Minkälaisia tunteita/ajatuksia ne herättivät?
- Tukiko äänimaailma dokumenttien tarinaa?
- Mitä et äänimaailmassa ymmärtänyt?
- Kävikö dokumenteissa selväksi se, mistä siinä pohjimmiltaan on kysymys?
- Miten kuvailisit tarinoissa esiintyviä henkilöitä?
- Mielipiteesi tiloista? (ulkotilat, sisätilat)
- Muita kommentteja?

Nimeä ei tarvitse paperiin laittaa, mutta ole ystävällinen ja kerro sukupuolesi sekä ikäsi

1) Ensimmäisen radiodokumentin aihe oli koonnostava ja eteni loogisesti. Aihetta jaksoi kuunnella, sillä haastateltava kertoi ammatistaan mielenkiintoisesti. Oli hauska huomata miten arkisesti haastateltava suhtautui ammattiinsa ja vastapainona hän eli ihan tavallista elämää.

Toisessa dokumentissa aihe oli koskettava. Tytön henkilökohtainen tarina kertoi hyvin miten vaikea voi olla saada ymmärrystä ja oikeutta viranomaisilta. Päällimmäisinä tunteina jäivät suru ja ehkä myös viha.

2) Ensimmäisessä dokumentissa äänimaailma toimi hyvin. Oli hyvä, että haastateltava kertoi työn lomassa puuhistaan ja teki samalla esim. seuraavan päivän valmisteluja. Myös eri aiheiden välillä oleva musiikki oli toimiva. Hieman aavemainen tunnelma. Toisessa dokumentissa se kun tyttö meni kuulusteluihin ja poliisi alkoi puhua tuli vähän yhtäkkiä, sillä muuten äänimaailmassa oli vain tytön ääni

3) Ymmärsin ainakin tarpeeksi

4) Kävi hyvin, se on aina vaikea aloittaa kuunnella kun ei ole kuvaa

5)Ensimmäisen dokumentin päähenkilöllä oli oikeanlainen suhtautuminen elämään. Työ & vapaa-aika erillään. Hän oli myös hauska, muttei ei nauranut omille vitseilleen. Toisessa dokumentissa kuuli että aihe oli vieläkin tytölle arka ja hänelle jäi koko prosessista olo, että pitäisi luovuttaa kun voimat eivät riitä.

6)Ensimmäisessä dokumentissa huomasi heti kun siirryttiin tilasta toiseen, ruumishuoneesta esim. Markun asuntoon/taloon soittamaan. Toisessa dokkarissa ainakin tajusi että ollaan poliisiasemalla. Poliisin puheen, ovien kolahdusten yms. perusteella tuli hyvin tilan tuntua

7)Hyvä Markku!

HAASTATTELU**NAINEN 28V.**

Kuulit juuri kaksi radiodokumenttia. Pohdi tehtävää rauhassa ja vastaa sitten seuraaviin kysymyksiin:

- Minkälaisia tunteita/ajatuksia ne herättivät?
- Tukiko äänimaailma dokumenttien tarinaa?
- Mitä et äänimaailmassa ymmärtänyt?
- Kävikö dokumenteissa selväksi se, mistä siinä pohjimmiltaan on kysymys?
- Miten kuvailisit tarinoissa esiintyviä henkilöitä?
- Mielenpitoesii tiloista? (ulkotilat, sisätilat)
- Muita kommentteja?

Nimeä ei tarvitse paperiin laittaa, mutta ole ystävällinen ja kerro sukupuolesi sekä ikäsi

”Ensimmäinen dokumentti oli kiinnostava, koska aihe ei ollut entuudestaan tuttu. Mielessä pyöri vain, kuinka joku pystyy tekemään tuollaista työtä. Puheet kallon sahauksesta ym. sai niskakarvat pystyyn. Haastatettava oli kuitenkin niin lupsakka persoona, että dokumenttia oli ilo kuunnella.

Toisesta dokumentista tuli hieman ahdistava olo, koska aihe oli niin rankka. Mielestäni äänimaailma tuki hyvin tarinaa. Ensimmäisessä dokumentissa tiesi mitä haastatettava kulloinkin tekee pelkän äänen perusteella. Myös toisessa dokumentissa oli hyvin yhdistetty haastattelu ja poliisiaseman tapahtumat.

Ymmärsin äänimaailmasta kaiken. Ensimmäisessä dokumentissa kävi heti selväksi mistä on kyse. Toisessa dokumentissa piti hetken aikaa kuunnella, ennen kuin tajusi jutun pointin.

Ensimmäisen dokumentin haastatettava oli rento ja hauska ja häntä oli mukava kuunnella. Sai erikoisen työn kuulostamaan ihan tavalliselta. Toisen dokumentin haastatettava oli todella vakuuttava. en olisi uskonut naisen olevan näyttelijä. Esim. ensimmäisessä dokumentissa ulkona nauhoitetut äänet toimivat hyvin. Tuli tunne, että on mukana auton kyydissä”

HAASTATTELU**NAINEN 51V**

(Nainen 51V vastasi ruotsiksi, sillä hän ruotsinkielinen. Käänsin hänen vastauksen suomeksi tähän liitteeseen)

Kuulit juuri kaksi radiodokumenttia. Pohdi tehtävää rauhassa ja vastaa sitten seuraavin kysymyksiin:

Minkälaisia tunteita/ajatuksia ne herättivät?

Molemmat henkilöt puhuvat vaikeista asioista kuten kuolemasta ja väkivallasta. Väkivaltaa kokeneen tytön tarina kosketti minua enemmän, varmaankin siitä syystä että hän on nuori, haavoittuvainen nainen. Hänen maailmansa ja pelkonsa muistuttivat pitkälle omia pelkojani. Minun oli naisena helpompi samaistua tähän nuoren naisen tarinaan kuin vanhempaan, miehekkääseen obduktiopreparaattoriin. Raiskaus 3500€ feature herätti minussa vihanpuuskaa, mutta myös myötätuntoa nuorta naista kohtaan, mutta myös tunnetta jo etukäteen luovuttamisesta. Naiset ovat kautta aikain kertoneet tarinoita jouduttuaan väkivallan uhriksi ja kun he ovat oikeuksiaan lähteneet peräämään, ylimalkainen, huono asenne virastoissa (poliisilaitos, sosiaalivirasto) asioiden hoitamiseksi ei ole muuttunut. Väkinimakaaminen on törkeä rikos ja rikoksen tekijää tulee rangaista. Laki sanoo näin. Tosiasiassa useat ihmiset ovat kuitenkin sitä mieltä että naiset itse aiheuttavat käytöksellään sen, että joutuvat raiskatuksi. Muun muassa tähän tyyliin: Hän oli nauttinut alkoholia, pukeutunut uhmakkaasti, seksikkäästi, flirttaillut, mies kutsunut hänet kotiinsa, jossa rikos on tapahtunut tai sitten tyhmyyksissään kulkenut kotiinsa pimeään, tuntemattoman puiston läpi, jossa joutunut raiskatuksi.

Obduktiopreparaattori taas edustaa minulle maailmaa josta minulla ei ole juurikaan käsitystä. Yleisesti ottaen on inhottavaa ajatella, että on olemassa ihmisiä, joiden työ on leikellä ruumiita samalla tavalla kuin me leikkaamme leipää. Obduktiopreparaattori ei herättänyt minussa erityisempiä tunnepuuskaa, sillä hänelle se on jokapäiväistä työtä. Sen sijaan itsellenikin tuli selväksi vasta nyt patologin ja oikeuslääkärin ero ruumiinavaustyössä. Kiitos siitä!

Tukiko äänimaailma dokumenttien tarinaa?

Kyllä. Ruumishuoneella kuuluvat työn äänet, kylmähuoneitten ovien avaamiset ja sulkemiset, leikkauspöydät ja instrumenttien äänet tukivat tarinaa. Myös äänimaailma, jossa päähenkilö kertoo soittoharrastuksestaan, tukee tarinaa.

Mitä et äänimaailmassa ymmärtänyt?

Automatka kitaratunnille ei kuulostanut aidolta. Oli oikein tuoda esille, että obduktiopreparaattorilla on myös luovaa vapaa-aikaa, mutta "small talk" autossa kuulostaa epävarmalta, epäröivältä. Ohjaaja olisi voinut tehdä tähän toisenlaisen ratkaisun tähän kohtaan.

Kävikö dokumenteissa selväksi se, mistä siinä pohjimmiltaan on kysymys?

Kyllä. Kappalemäärä-dokumentin tulkitsin niin että kyse on elävästä henkilöstä, joka työskentelee ruumiiden kanssa. Raiskaus 3500€- featuressa kertoo asenteesta raiskatusta ja haavoittuvaisesta ihmisestä.

Miten kuvailisit tarinoissa esiintyviä henkilöitä?

Vanhempi mies, iältään noin 55-vuotias. Aiemmin toiminut taksikuskina ja uudelleen koulutuksen myötä valmistunut obduktiopreparaattoriksi. On luonteeltaan sankari ja marttyyri, sillä työskentelee useasti lomansa aikana. Puhuu ammatistaan yleisellä tasolla. Hän ei puhu esimerkiksi 80-vuotiaasta Kallesta, joka on kuollut, vaan käyttää termiä vainaja. Kun hän työskentelee, hän ei puhu esimerkiksi siitä, että leikkaa vainajan vatsan auki ja ottaa sisäelimet tukittavaksi. Lopussa hän mainitsee "rock `n roll" ja sillä lienee se tarkoitus, että hän ei pelottelisi liikaa kuulijaa.

Asia, joka kertoo hänen asenteestaan, on kohtaaminen jossa hän puhuu siitä, että ei ole hänelle hirveästi väliä sillä, onko vainaja 2 vai 82-vuotias. Se on hänen oma mielipiteensä, sillä minun on vaikea uskoa että 2-vuotias vainaja ei jäisi mieleen! Myös obduktiopreparaattori tarvitsee työllensä vastapainoa ja hän kertookin harrastavansa musiikkia työnsä vastapainoksi, joka taas saa meidät kuulijat ymmärtämään hänen työtään ja häntä itseään huomattavasti paremmin. Kun taas puhumme Raiskaus 3500€- featuresta ja siinä olevasta nuoresta naisesta, jää hänestä negatiivinen, sekava ja tokkurainen vaikutelma. Miksei hän voi puhua selkeämmin? Oliko hän tosiaan tuon kaiken kertomansa joutunut kokemaan? Mitä tapahtui? Mitä hän teki ja mitä teki rikoksentehtäjä? Sen sijaan saamme niukasti tietoa hänen historiastaan. Kronologia kerronnassa on hiukan rikkiäistä, jolloin minulla oli vaikeaa saada selkoa, mistä hän puhuu ja aluksi luulinkin hänen puhuvan opintoasioistaan. Nuoren naisen tarina on huomiota herättävä ja tärkeä tarina

siitä kuinka herkkä nuori nainen on jatkuvasti alltiina väkivallalle ulkomailla, eikä hän tunnu saavan apua mistään – ei ulkomailta eikä kotimaassakaan. Hän on yksin, alistunut, lohdu-ton, luovuttanut. Asenne häntä kohtaan joka puolella tuntuu olevan murskaava. Mutta hän on onneksi itsepäinen ja saa toivomansa apua – niin toivon.

Mielipiteesi tiloista? (ulkotilat, sisätilat)

Kappalemäärä-dokumentissa toimi hyvin. Oli hyvä, että asioita tuotiin esille haastattelujen kautta, sillä dokumentti käsittelee nimenomaan obduktiopreparaattorin ammattia. Autokohtauksesta en ollut niin vakuuttunut, vaikka ymmärrän, että ohjaaja halusi tuoda esille uuden miljöö-n. Musiikkituokio sen sijaan oli toimiva ratkaisu. En myöskään pitänyt ääniefektistä. Se tuntui jotenkin pitkältä. Hiljaisuus olisi voinut toimia joissakin kohdissa mielestäni paremmin.

Raiskaus 3500€- featurissa nuorta naista näytelleen ääni ja hänen ilmaisunsa toimivat kaikkienensa erinomaisesti. Poliisilaitoskohtaus Raiskaus 3500€-featurissa äänimaailma on muuten ok lukuun ottamatta poliisia näytelleen mieshenkilön ylinäyttelemistä.

Muita kommentteja?

Mitähän mahtaa obduktiopreparattori ajatella ihmisen sielusta? Onko sellaista? Mitä tapahtuu kuolinhetkellä? Ja missä sielu on kun hän aloittaa avaustyön?

Raiskaus 3500€- featurissa jäin pohtimaan sitä, että mitä uhrille kuuluu tänään? Saiko hän apua? Entä saiko rikoksente-kijä rangaistuksensa?

Nimeä ei tarvitse paperiin laittaa, mutta ole ystävällinen ja kerro sukupuolesi sekä ikäsi

ÄÄNIKUVAHARJOITUS

Pohdi tehtävää rauhassa. Vastaa sitten seuraavaan kysymykseen: Kuinka äänin tai millaisilla äänillä kertoisit seuraavanlaisia asioita?

- Pelko
- Negatiivinen (jokin, johon suhtaudut negatiivisesti)
- Tabu
- Ahdistus
- Yksinäisyys
- Uupumus
- Kuolema
- Koominen
- Ärsyttävä (esim. jokin henkilö on ärsyttävä)
- Parrakas
- Iso henkilö (fyysiseltä kooltaan)
- Ruumishuone
- Poliisilaitos
- Sosiaalivirasto

Nimeä ei tarvitse paperiin laittaa, mutta ole ystävällinen ja kerro sukupuolesi sekä ikäsi

ÄÄNIKUVAHARJOITUS

POIKA 19 V

Pohdi tehtävää rauhassa. Vastaa sitten seuraavaan kysymykseen: Kuinka äänin tai millaisilla äänillä kertoisit seuraavanlaisia asioita?

Pelko

Pelkoa kuvailisin synkillä sydämentykytyksillä ja ambienttapaisilla äänillä

Negatiivinen (jokin, johon suhtaudut negatiivisesti)

Negatiivista kuvailisin väärillä soinnuilla. Rikki menevillä astioilla ja huudoilla

Tabu

Tabua jollain pulinalla, josta ei saa selvää

Ahdistus

Ahdistusta kuvailisin nopeilla värisevillä hengitysäänillä ja hiljaisilla sellaisilla

Yksinäisyys

Akustisella ja rauhallisella rimpauttelulla kitaralla

Uupumus

Nopeilla hiljaisilla hengitysäänillä ja kahvin ryytämisiäänellä kuvaisin uupumusta

Kuolema

Kuolemaa hiljaisuudella tai urulla. Itkullakin

Koominen

Koomista jollakin säväyttävällä äänellä jossa ei ole järkeä eikä päämäärää

Ärsyttävä (esim. jokin henkilö on ärsyttävä)

Hajottamisäänellä, siis esim. äänellä jossa ikkuna menee rikki. "Turpaan veto"-äänellä tai aseiden laukausäänellä

Parrakas

Pakkasen purevalla lumella kuvailisin parrakasta äijää

Iso henkilö (fyysiseltä kooltaan)

Isao äijää raskaalla bassojytkeellä

Ruumishuone

Ruumishuonetta kaikennäköisillä pihtien äänillä

Poliisilaitos

Poliisilaitosta puhelimen pirinällä ja tietenkin poliisiauton sireenillä

Sosiaalivirasto

Lasten naurulla ja äänillä ja toisenlaisella puhelimen äänellä Näillä kuvailisin sosiaalilaitosta

Nimeä ei tarvitse paperiin laittaa, mutta ole ystävällinen ja kerro sukupuolesi sekä ikäsi

ÄÄNIKUVAHARJOITUS**NAINEN 24 V**

Pohdi tehtävää rauhassa. Vastaa sitten seuraavaan kysymykseen: Kuinka äänin tai millaisilla äänillä kertoisit seuraavanlaisia asioita?

Pelko

Tihentyneet sydämenlyönnit, hermostunutta ähkimistä, syviä henkäyksiä, säpsähdyksiä, ”viiltäviä” taustääniä, hätäntynyt puheääni

Negatiivinen (jokin, johon suhtaudut negatiivisesti)

Tuhahduksia, kärkeä puheääni

Tabu

Nieleskelyä, asennon muutoksen ääniä (esim. vaatteiden kahinaa) epävarma puheääni

Ahdistus

Huokailua, tuskaista tuhinaa, masentunut puheääni

Yksinäisyys

Ei taustääntä, päänsisäisiä ajatuksia (hieman kaikua tms.)

Uupumus

Huokailua, haukottelua, väsynyt ja masentunut puheääni

Kuolema

Syviä henkäyksiä, hiljaisuutta, sydämenlyöntien hidastuminen, esim. hengityskoneen piippaus

Koominen

Naurun pyrskähdyksiä, ”sirkusmainen” taustääni/musiikki, iloinen puheääni

Ärsyttävä (esim. jokin henkilö on ärsyttävä)

Tuhahtelua, tuskastunutta ähkimistä, vihainen puheääni

Parrakas

Parran ”sukimista” mörähtelyä

Iso henkilö (fyysiseltä kooltaan)

Raskaat askeleet, matala puheääni

Ruumishuone

Instrumenttien ääniä, ruumiin kuljettamisesta lähteviä ääniä, hiljaisuutta taustalla

Poliisilaitos

Juopuneen ölinää, oven avausääniä, virallisen kuuloista puhetta, asiakkaan taluttamisääniä, putkan oven kolahdus, radiopuhelimen ääni, askeleita (maiharit jalassa)

Sosiaalivirasto

Kenkien kopsetta, puheen sorinaa, valittava asiakas, tietokoneen käytöstä lähteviä ääniä (esim. näppäimistö)

Nimeä ei tarvitse paperiin laittaa, mutta ole ystävällinen ja kerro sukupuolesi sekä ikäsi

ÄÄNIKUVAHARJOITUS**NAINEN 25 V**

Pohdi tehtävää rauhassa. Vastaa sitten seuraavaan kysymykseen: Kuinka äänin tai millaisilla äänillä kertoisit seuraavanlaisia asioita?

Pelko

Sydämen lyöntejä, epämääräisiä ääniä, hiljaisuutta. Kuulee oman hengityksen. Kävelee yöllä kotiin ja kuulee omat askeleensa kaikuna autiolla kadulla

Negatiivinen (jokin, johon suhtaudut negatiivisesti)

Joku valittaa nalkuttavalla äänellä ja paasaa jostain aiheesta

Tabu

Heimo tanssii ja laulaa nuotion ympärillä, rumpuja soi rytmikkäästi

Ahdistus

Tiheää hengitystä, ympärillä ärsyttävää ääniä (vaikka haluaisi hiljaisuutta)

Yksinäisyys

Oman itsensä ympärillä hiljaista, muiden puheen sorinaa kaukaisuudesta ja naurua

Uupumus

Rojahdan sohvalle, syvä huokaus tai useita huokauksia

Kuolema

Hautajaismusiikkia (virsiä) papin tasainen saarnaus kaukaisuudesta, kirkonkellot soi, niiskutuksia

Koominen

Sirkusmusiikkia, ääni joka kuuluu pellen nenästä ja jotain torvia/pillejä jota se soittaa

Ärsyttävä (esim. jokin henkilö on ärsyttävä)

Istun junassa eli junan ääniä jonkun puhelin soi isoon ääneen ja tämä henkilö alkaa isoon ääneen puhua siihen. Markku Riipi puhuu

Parrakas

Vanhan miehen epämääräisiä ääniä (yskimistä yms.) parran (sängin) hierontaa

Iso henkilö (fyysiseltä kooltaan)

Rehevää naurua, raskaita askeleita, mies rojahtaa natisemaan tuoliin, puusikutusta

Ruumishuone

Kalinaa ja kolinaa, työntekijä asettelee instrumentteja, vetää ruumiin ulos kaapista (liukuva ääni)

Poliisilaitos

Puhelimen pirinää, puheen sorinaa vuoronumeroiden ääniä, papereiden kahinaa, kasi henkilö keskustelelee passeista

Sosiaalivirasto

Lapsen itkua, puhelimen pirinää humaltuneen miehen valitusta suomen sosiaalipolitiikasta.

Nimeä ei tarvitse paperiin laittaa, mutta ole ystävällinen ja kerro sukupuolesi sekä ikäsi

ÄÄNIKUVAHARJOITUS

NAINEN 28 V

Pohdi tehtävää rauhassa. Vastaa sitten seuraavaan kysymykseen: Kuinka äänin tai millaisilla äänillä kertoisit seuraavanlaisia asioita?

Pelko

Sydämen tykytys

Negatiivinen (jokin, johon suhtaudut negatiivisesti)

Tiuskimista

Tabu

Painostava hiljaisuus, kaksi ihmistä samassa tilassa mutta kumpikaan ei puhu. Kuuluu aseman vaihtamisesta kuuluvia ääniä

Ahdistus

Huokailua, surullista voihkintaa, painostavaa musiikkia

Yksinäisyys

Kellon tikitys

Uupumus

Syvä huokaus

Kuolema

Urkumusiikkia

Koominen

Hassunhauskaa musiikkia

Ärsyttävä (esim. jokin henkilö on ärsyttävä)

Karkkipussin rapinaa muuten hiljaisessa tilassa

Parrakas

Sängyn rapsuttamisesta kuuluvaa ääntä

Iso henkilö (fyysiseltä kooltaan)

Kovaa jalkojen töminää

Ruumishuone

Instrumenttien kolinaa huoneessa jossa kaikuu

Poliisilaitos

Puheensorinaa, tuolien kolinaa, puhelimen pirinää

Sosiaalivirasto

Puheensorinaa, vuoronumeroiden vaihtumisesta kuuluva ääni

Nimeä ei tarvitse paperiin laittaa, mutta ole ystävällinen ja kerro sukupuolesi sekä ikäsi

ÄÄNIKUVAHARJOITUS**NAINEN 51 V**

Pohdi tehtävää rauhassa. Vastaa sitten seuraavaan kysymykseen: Kuinka äänin tai millaisilla äänillä kertoisit seuraavanlaisia asioita?

Pelko

Sykkivä sydän, taustaäänet (kaiku) slowmotion

Negatiivinen (jokin, johon suhtaudut negatiivisesti)

Korostan teräviä ääniä kompressorissa

Tabu

Ovi pamahtaa kiinni, sen takana kuuluu epämääräistä ääntä

Ahdistus

Kynnet mustaksi taululla tai lasilla, ehkä kaikua

Yksinäisyys

Ihmisten sorinaa ravintolassa, ääni pakattu/leikattu, kuulostaa purkkiääneltä, tämä antaa efektin minä vs. ne muut

Uupumus

Äänimaailma ja taustaäänet esim. vilkkaasta liikenteestä häipyvät vähitellen kauemmaksi → päässä yksi ainut sävel jää soimaan

Kuolema

Hiljaisuus, sen jälkeen yhden sävelen (=tön) laulu tai soitto

Koominen

Ihminen kävelee viheltäen, taustalla yleisiä ääniä, naurua

Ärsyttävä (esim. jokin henkilö on ärsyttävä)

"äänipommitus" esim. kantapäät/kengät kävelee edestakaisin reippaassa tahdissa

Parrakas

Mies puhuu, vähän välein kuuluu rapsuttelun ääntä iholla suun lähellä, jolloin myös ääni muuttuu koska suu rapsutuksen takia vinossa

Iso henkilö (fyysiseltä kooltaan)

Äänessä iso, syvä resonanssi, joka täyttää koko äänitilan

Ruumishuone

Teräsastioiden ääniä, kädenpesu vesihanalla ja veitsien kilinää, klininen ympäristö ilman pehmentäviä tekstiilejä, kylmä teräsinstrumenttien kaiku, vesihanasta tippuu vettä, Vähän ajan

päästä obdusentti avaa nauhurinsa ja sanelee kuolinsyyn: 63-vuotias mies, kuolinsyy sydän infarkti, ruumiin avauksessa todettiin....→Kuuntelija ymmärtää mistä on kyse.

Poliisilaitos

Miesten tummia ääniä taustalla, puhelin soi, sireeni taustalla. Avainnippun ääni. Joku tutkii asettaan Ovi aukeaa sisään tulee juopunut kahden poliisin taluttamana. Juopunut puhuu/laulaa itsekseen. Kuulustelu alkaa, jolloin ymmärretään että kyseessä on poliisilaitos.

Sosiaalivirasto

Naisten ääniä, korkeita kengänkorkoja, ovia aukaistaan/suljetaan. Ovien ”liikennevalojen” ääni (tule sisään-piipitys) Puhelin soi, joku vastaa. Paperiarkkeja käsitellään, kynän ääntä, ehkä myös näyttöpäätteen naputusta. Nainen: ”Kun raha ei riitä ruokaan... Virkailija: ”Tehän jo saitte tämän kuukauden avustuksen, viinaanko te tuhlaatte rahojanne?”

Nimeä ei tarvitse paperiin laittaa, mutta ole ystävällinen ja kerro sukupuolesi sekä ikäsi

ÄÄNIKUVAHARJOITUS**IKÄÄNTYVÄ NAINEN**

Pohdi tehtävää rauhassa. Vastaa sitten seuraavaan kysymykseen: Kuinka äänin tai millaisilla äänillä kertoisit seuraavanlaisia asioita?

Pelko

Pelosta aiheutuvaa raskasta pidäteltyä hengitystä, voimistuvaa sydämen tykytystä. Kuivasta suusta johtuvaa tarpeetonta aukomista, kuin ”kala kuivalla” ja tyhjän nieleskelyä

Negatiivinen (jokin, johon suhtaudut negatiivisesti)

Puristetusta huulien raosta tulevaa tyytymätöntä narinaa ja hymähtelyä

Tabu

Hiljaisuus

Ahdistus

Ähkimistä, käsien hikoilusta aiheutuvaa nihkeää ääntä kun niitä hieroo vastakkain tai pyyhkii esim. housun lahkeisiin. Syviä huokauksia, hiuksien haromisesta tulevaa ”rasvaista” rahinaa

Yksinäisyys

Haikeita huokauksia ja sormilla pöytään naputtelua. Kellon tikitystä. Tuolin kolinaa. Hiljaista tossuista aiheutuvaa ”suhinaa” kun henkilö tissuttelee huoneessa edestakaisin.

Uupumus

Voimakkaita huokauksia ja raskas tömähdys kun henkilö lyssähtää soffan uumeniin. Kenkien pois potkaisusta kaksi kovaa kolahdusta, kun kengät sinkoutuvat jonnekin lattialle

Kuolema

Aluksi painostavaa hiljaisuutta. Useammalta henkilöltä (taholta) tulevia katkonaisia nyyhkytyksiä ja itkua joka välillä nousee ja laskee

Koominen

Pidätellyn naurun tyrskähtelyä

Ärsyttävä (esim. jokin henkilö on ärsyttävä)

Nyrkkiin puristetusta käsistä aiheutuvaa ääntä kun niitä takoo vastakkain. Ärtynyttä mutinaa, Jalcojen tamppaamista turhautuneena lattiaan

Parrakas

Parran raapimisesta aiheutuvaa ääntä

Iso henkilö (fyysiseltä kooltaan)

Raskaita askeleita ja huohotusta

Ruumishuone

Hiljaisuutta ja vaimeaa onton kuuloista kumahtelua

Poliisilaitos

Kirjoituskoneen naputtelua, kaiuttimista kuuluvaa hälytyskutsun ääniä, puhelimen pirinää ja siihen vastaavien henkilöiden vaimeaa monotoonista puhetta. Avainten kilinää, lukon avaamisesta tulevaa loksahdusta, kaltereiden kolinaa. Kiireisiä kaikumaisia askelten ääniä käytävillä.

Sosiaalivirasto

Puhelimen pirinää useilta tahoilta, virkailijoiden leipääntyneitä ääniä kun vastaavat puhelimeen. Ovien aukaisusta ja sulkemisesta tulevaa kolahtelua. Pitkästyneiden asiakkaiden ärtynyttä rummutusta sormilla ja jaloilla. Pitkiä uupuneita huokauksia.

Nimeä ei tarvitse paperiin laittaa, mutta ole ystävällinen ja kerro sukupuolesi sekä ikäsi